

BIBLIOTERAPIJOS PASLAUGOS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE: LIETUVOS ATVEJIS

Jurgita Girčienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius, Lietuva
El. paštas jurgita.girciene@kf.vu.lt

Miglė Damijonaitytė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas
El. paštas mdamijonaityt270@gmail.com

Santrauka. *Biblioterapija, kaip tarpdisciplininė sritis, pasauliniu mastu tikrai gausiai tyrinėjama, tačiau išskirtinai viešųjų bibliotekų problematikai skirtų tyrimų, ypač – empirinių, santykinai nedaug, o tokių, kurių fokusas būtų tik pačių bibliotekininkų teikiamos jos paslaugos, neįtraukiant bendradarbiavimo su sveikatinimo srities specialistais, apskritai neaptikta. Įvairiakrypčiuose biblioterapinės pakraipos darbuose iki šiol tebediskutuojama dėl biblioterapijos sampratos, tipologijos, metodologijos ir šios srities paslaugas galinčių teikti specialistų, ypač – dėl bibliotekininkų galimybių aprėpties.*

Straipsnyje pristatomi įvairiasričių biblioterapijos tyrimų sintezės, leidusios nustatyti pačių bibliotekininkų galimas teikti biblioterapijos paslaugas, pagrindu paremto kiekybinio empirinio tyrimo rezultatai, atskleidžiantys biblioterapinių paslaugų teikimo būklę Lietuvos viešosiose bibliotekose 2022 metais. Taip pat pateikiama lyginamoji šio tyrimo ir antrinių šaltinių analizė, atskleidusi biblioterapijos paslaugų teikimo

Lietuvos viešosiose bibliotekose raidą ir plėtros galimybes.

Nustatyta, kad daugumoje bibliotekų pačių jos darbuotojų jėgomis yra teikiama bent viena biblioterapijos paslauga. Iš jų kiek daugiau nei dvigubai – ir kokybiniu, ir kiekybiniu aspektu – paslaugų, priskirtinų šioms įstaigoms tradiciškai būdingesnei tik intraasmeninį komunikacijos lygmenį apimančiai skaitytinų knygų rekomendacijomis paremtai pasyviajai biblioterapijai, nei sietinų su aktyviaja jos atmaina, apimančia skaitytos knygos inspiruotą individualią skaitytojo sąveiką su bibliotekininku arba grupinę – su jo vedamo knygų klubo nariais, integruojančią ir tarpasmeninį komunikacijos lygmenį. Tačiau, kaip parodė šio, 2022 m., ir 2011 m. to paties objekto taip pat kiekybinio tyrimo rezultatų lyginamoji analizė, skaitytojų sąveiką skatinanti aktyvioji biblioterapija, plečiantis bibliotekų funkcijoms socializacijos kryptimi, Lietuvoje taip pat populiarėja. Tai iš esmės atitinka pasaulines tendencijas.

Apibendrinant straipsnyje pristatyto naujausio tyrimo ir ankstesnių antrinių šaltinių duomenis konstatuotina, kad XXI a. pradžioje formaliuoju lygmeniu pradėta plėtoti bibliotekinė biblioterapija po pirmojo ir antrojo dešimtmečių sandūroje užfiksuoto plėtros proveržio jau yra įsitvirtinusi kaip Lietuvos viešųjų bibliotekų teikiama paslauga. Bibliotekininkų nuostatos jos atžvilgiu pozityvios, didėja motyvacija plėsti biblioterapijos paslaugų spektrą ar apimtį. Nors bibliotekininkai savarankiškai ir instituciškai, dažniausiai per projektus ar pavienius mokymus, gilina šios srities žinias, vis dėlto tebeminimas jų trūkumas, o ypač – praktinių įgūdžių, būtinų formalesnėms aktyviosios biblioterapijos veikloms organizuoti, stoka, lemianti nepasitikėjimą savo jėgomis, skatinanti apsireiboti renginio organizatoriaus su kviestiniu lektoriumi vaidmeniu. Kaip vienas iš būdų spręsti šią problemą minimi ilgalaikiai insttualizuoti biblioterapijos mokymai, prieinami norintiesiems tobulintis šioje srityje ir plėsti bibliotekinės biblioterapijos paslaugas, padedančias įgyvendinti tradicines knygų saugyklų bei skaitymo skatinimo ir naujesnes pasauliniu mastu aktualėjančias bendruomenės telkimo ir skaitytojų edukacijos funkcijas.

Reikšminiai žodžiai: *edukacinė (aktyvioji, pasyvioji) biblioterapija, viešoji biblioteka, bibliotekininkas, biblioterapijos paslaugos (Lietuvos bibliotekose), knyga, (giluminis) skaitymas, skaitytojas, intraasmeninė ir tarpasmeninė komunikacija.*

Bibliotherapy Services in Public Libraries: the Case of Lithuania

Summary. *Bibliotherapy, as an interdisciplinary field, is undeniably heavily researched on a global scale, yet there are relatively few studies, especially empirical ones, devoted exclusively to the problems of public libraries, while those that would focus only on the services provided by librarians themselves, excluding cooperation with specialists in the field of health promotion, have been undetected at all. The concept, typology, methodology of bibliotherapy and specialists, who can provide services in this field, especially the scope of librarians' possibilities, are still being discussed in multidirectional works of bibliotherapy.*

The article presents the results of a quantitative empirical study based on the synthesis of multidisciplinary bibliotherapy research, which allowed to determine the librarians' own possibilities to provide bibliotherapy services, revealing the state of bibliotherapy services provision in Lithuanian public libraries in 2022. In addition, the article provides a comparative analysis of this study and secondary sources, which showed the evolution and development possibilities of the provision of bibliotherapy services in Lithuanian public libraries.

It was found that in most libraries, at least one bibliotherapy service is provided by their own staff. Out of them, slightly more than twice (both qualitatively and quantitatively) of services are attributable to passive bibliotherapy, exclusively covering an intrapersonal level of communication, based on recommendations of books to be read, which is traditionally more characteristic of these institutions, rather than those to be associated with its active variety, which includes an individual interaction of a reader with a librarian inspired by the read book, or a group one - with the members of the book club led by them that integrates an interpersonal level of communication as well. However, as shown by the comparative analysis of the results of the quantitative research of the same object of 2022 and 2011, the active bibliotherapy, which promotes the interaction of readers, is also becoming popular in Lithuania as the functions of libraries expand in the direction of socialization. This is largely in line with global trends.

Summarizing the data of the latest research presented in the article and previous secondary sources, it can be stated that in the early 21st century, library bibliotherapy began to be developed at the formal level, and after the development breakthrough recorded at the turn of the first and second decades it has already established itself as a service provided

by Lithuanian public libraries. The librarians' attitudes towards it are positive, the motivation to expand the range or scope of bibliotherapy services is increasing. Although librarians both independently and institutionally, usually through projects or occasional trainings deepen their knowledge in this field, yet its lack is still mentioned, and in particular, the lack of practical skills necessary for organizing more formal active bibliotherapy activities, which leads to a lack of confidence in their own abilities and induces them to limit themselves to the role of an event organizer with a guest lecturer. As one of the ways to solve this problem, long-term institutionalized training in bibliotherapy is mentioned. It is available to those who want to improve in this field and to expand library bibliotherapy services, which help to implement the traditional functions of book repositories and reading promotion and more advanced, globally relevant functions of community gathering and reader education.

Keywords: *educational (active, passive) bibliotherapy, public library, librarian, bibliotherapy services (in Lithuanian libraries), book, (deep) reading, reader, intrapersonal and interpersonal communication.*

ĮVADAS

Tyrimo problema. Biblioterapija, kaip tarpdisciplininė sritis, pasauliniu mastu plačiai tyrinėjama, tačiau išskirtinai viešųjų bibliotekų problematikai skirtų tyrimų, ypač – empirinių, santykinai nedaug, o tokių, kurių fokusas būtų tik pačių bibliotekininkų teikiamos jos paslaugos, apskritai neaptikta¹. Įvairiakrypčiuose biblioterapinės pakraipos darbuose iki šiol tebedisku-

- 1 Plg.: viename iš pamatinių su viešosiomis bibliotekomis besisiejančių biblioterapijos srities darbų – 2011 m. publikuotoje šiuo metu vienos žinomiausių šios pakraipos specialisčių disertacijoje – buvo išsakytas su viešosiomis bibliotekomis susijusios biblioterapijos srities darbų trūkumas: žr. BREWSTER, Elizabeth. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy*. Doctoral Thesis. University of Sheffield, 2011, p. iii; kad tokių darbų nėra daug, liudija ir naujausi duomenys: atlikus PRISMA sisteminę tyrimų apžvalgą rasti tik 32 su viešosiomis bibliotekomis susiję 2008–2021 m. anglų kalba publikuoti empirinę dalį turintys biblioterapijos srities darbai; tačiau ir juose pristatomos ne vien pačių bibliotekininkų, bet ir su jais bendradarbiaujančių sveikatos srities specialistų teikiamos paslaugos: žr. ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy Practices in Public Libraries in Supporting Communities' Mental Health and Wellbeing. *Public Library Quarterly*, 2023, vol. 42 (2), p. 124–140.

tuojama dėl biblioterapijos sampratos, tipologijos, metodologijos ir šios srities paslaugas galinčių teikti specialistų, ypač – dėl bibliotekininkų galimybių aprėpties². Tą patvirtina ir rašytinis bei sakytinis biblioterapijos praktikų diskursas³. Tokia padėtis susijusi su biblioterapijos kaip praktikos ir mokslo objekto ištakomis ir raidos ypatumais.

Biblioterapija, kaip teksto skaitymu paremta pagalba jį skaitančiajam praktika, iš pradžių labiausiai sieta su medicinos (psichologijos) paslaugomis⁴. Tačiau ilgainiui iš sveikatinimo įstaigų bei jų bibliotekų ji išplito ir į (psicho)socialines, švietimo sritis, taip pat ir viešąsias bibliotekas. Nuo XX a. vidurio biblioterapija kai kuriose iš jų pradėta praktikuoti kaip viena iš bibliotekininkystės žinijos ir informacijos vadybos sričių. Tačiau net XXI a. pradžioje dar buvo keliamas klausimas dėl biblioterapijos tinkamumo bibliotekoms, o galimos jos teikimo formos praktikų tebesvarstomos iki šiol. Nepaisant metodologinių neaiškumų, nuo XXI a. pradžios juntamas bibliotekinės biblioterapijos proveržis – viešosiose bibliotekose daugėja taikomojo pobūdžio projektų. Įvairiose šalyse, taip pat ir Lietuvoje, organizuojamos plataus atgarsio susilaukiančios programos rodo biblioterapijos paslaugų bibliotekose potencialą⁵.

Moksliniu požiūriu biblioterapija rimčiau pradėta domėtis apie XX a. vidurį ir nuo to laiko jos tyrimų sparčiai gausėja, tačiau daugelio jų laukas ilgą lai-

- 2 Plačiau žr. ten pat; BASARI, Sengul; UZUNBOYLU, Huseyin. A Content Analysis on Bibliotherapy Studies. *IIOAB Journal*, 2018, vol. 9, p. 50–55; JACK, Sarah J.; RONAN, Kevin R. Bibliotherapy: Practice and Research. *School Psychology International*, 2008, vol. 29 (2), p. 161–172; WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library: Analysis of the concept and recommendations for practice*, 2019, p. 14 ir ten referuojamus tyrimus.
- 3 Konkrečius šaltinius žr. 100 išnašoje.
- 4 Pirmosios žinios apie knygų naudojimą terapiniais tikslais siekia antiką (bibliotekos net vadintos *sielos gydyklomis*), tačiau terapinė skaitymo praktika Europoje institucionalizuota tik XVIII a. antroje pusėje, JAV išplito XIX a. pradžioje (čia XX a. pr. radosi ir pats *biblioterapijos* terminas): žr. CRONJE, Kenneth B. Bibliotherapy in Seventh-day Adventist Education: Using the Information Media for Character Development. *Institute for Christian Teaching, Education Department of Seventh-day Adventist*, 1994, vol. 12, p. 49; MYRACLE, Lauren. Molding the Minds of the Young: The History of Bibliotherapy as Applied to Children and Adolescents. *The Alan Review*, 1995, vol. 22 (2), p. 36–37; JACK, Sarah J.; RONAN, Kevin R. Bibliotherapy, p. 162–142 ir kt.
- 5 Plačiau žr.: JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020, p. 19–27, 64–92; BREWSTER, Liz; MCNICOL, Sarah. Bibliotherapy in the UK: Historical Development and Future Directions. *Informatio*, 2021, vol. 26 (2), p. 7–29; ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy, p. 124–140.

ką taip pat išlieka medicininis psichologinis; o į bibliotekinę biblioterapiją kaip atskirą sritį dėmesys labiau atkreiptas tik XXI a., ypač – pastarąjį dešimtmetį⁶.

Vystantis biblioterapijos praktikai ir ją tyrinėjančiam mokslui, ilgainiui – ties amžių sandūra – buvo išgrynintos klinikinė (skirta turintiesiems psichikos sutrikimų, praktikuojama tik sveikatos srities specialistų) ir edukacinė – galima taikyti visiems – jos kryptys⁷. Būtent pastaroji imta labiau sieti su viešosiomis bibliotekomis⁸, argumentuočiau atsakant į ilgai diskutuotą klausimą, kad šios krypties paslaugas gali teikti ir (specialių žinių įgiję) bibliotekininkai⁹. Tačiau palyginti trumpas ne tik šios skirties, bet ir biblioterapijos taikymo viešosiose bibliotekose laikotarpis bei tai, kad jose, kooperuojantis su sveikatinimo specialistais, propaguojant kai kuriose šalyse itin populiarią bendradarbiavimo¹⁰ kryptį, teikiamos ir su klinicine besisiejiančios reabilitacinės biblioterapijos¹¹ paslaugos, dirbama su specialiujų poreikių turinčiais skaitytojais¹², taip pat ir ta aplinkybė, jog nėra aiškių kriterijų, kokių specialiujų žinių ar įgūdžių kokioms biblioterapijoms paslaugoms teikti privalo turėti bibliotekininkas¹³, tebekelia painiavą, stabdančią biblioterapijos paslaugų plėtrą viešosiose bibliotekose¹⁴ (pažymėtina, jog nedaug kur pasaulyje yra institalizuotų struktūriškų biblioterapijos mokymų programų¹⁵, trūksta aiškaus biblioterapeuto kvalifikacijos

6 Plačiau žr. 23 išnašoje nurodytus biblioterapijos tyrimus sistemiskai apibendrinančius darbus.

7 JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*, p. 36.

8 Tačiau gali būti taikoma ir sveikatinimo specialistų turintiesiems psichikos sutrikimų: plačiau žr. SUČYLAITĖ, Jūratė. *Ugdomoji poetikos terapija kaip priemonė suaugusiųjų, sergančių šizofrenija ar depresija, įgalinimui*. Daktaro disertacija, Vilnius: VPU, 2011, p. 1–305.

9 FANNER, Deborah; URQUHART, Christine. Bibliotherapy for Mental Health Service Users. Part 1: A systematic review. *Health Information and Libraries Journal*, 2008, vol. 25 (4), p. 237–52; JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapija: literatūros atrankos kriterijai. *Šiandien aktualu. Straipsnių rinkinys bibliotekininkams*, 2018, nr. 2 (59). Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Informacijos mokslų departamentas, p. 60–75.

10 Plačiau žr. MANŽUCH, Zinaida. Biblioterapija. Iš *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas*. Vilnius: VU, 2010, p. 537–546.

11 Plačiau žr. JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos proceso ir rūšių analizė. *Informacija ir biblioteka*, 2012, nr. 1, p. 8–14.

12 BREWSTER, Liz; MCNICOL, Sarah. Bibliotherapy in the UK, p. 7–29.

13 Plačiau žr. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 1–74.

14 Plačiau žr. 23 išnašoje nurodytus biblioterapijos tyrimus sistemiskai apibendrinančius darbus.

15 Plg. JANAVIČIENĖ, Daiva. Knygų skaitymas gydo: apie projekto „Biblioterapijos taikymas bibliotekose“ įgyvendinimo veiklas Lietuvos viešosiose bibliotekose. *Aktualu rytoj*, 2021, nr. 1 (19), p. 314.

apibrėžimo¹⁶). Tokia situacija suponuoja poreikį išgryninti edukacinės krypties bibliotekinę – t. y. pačių bibliotekininkų jėgomis galimų teikti biblioterapijos paslaugų – biblioterapijos paradigimą. Skirtinguose šaltiniuose konstatuojamas tokių paslaugų ar poreikio jas teikti mokslinių tyrimų, ypač pagrįstų empiriniais rezultatais, trūkumas¹⁷. Vieninteliame kiekybiniame Lietuvos viešųjų bibliotekų kaip visumos tyrime, pristatytame didelį įdirbį šioje srityje turinčios mokslininkės ir biblioterapijos praktikės Daivos Janavičienės 2012 m. straipsnyje „Bibliotherapy in Lithuanian public libraries: service identification and analysis“¹⁸, ir 2011 m. tos pačios autorės publikacijoje „Biblioterapijos paslaugų poreikis Lietuvos viešosiose bibliotekose“ pateiktoje bibliotekose vykusių biblioterapinių mokymų dalyvių nuostatų analizėje, pabrėžiant bibliotekininkų motyvaciją ir kartu nepasitikėjimą savo jėgomis¹⁹, skatinama biblioterapijos paslaugų teikimo viešosiose bibliotekose (raidos) stebėseną²⁰.

Tyrimo tikslas ir metodologija. Šio darbo tikslas – remiantis išgryninta edukacinės krypties bibliotekinės biblioterapijos paradigma, nustatyti biblioterapijos paslaugų Lietuvos viešosiose bibliotekose teikimo būklę ir jų raidą bei galimus plėtros poreikius ir priemones jiems įgyvendinti. Uždaviniai: 1) remiantis įvairiakrypčių biblioterapijos tyrimų analize ir sinteze, išgryninti edukacinės krypties bibliotekinę biblioterapijos paradigimą, išryškinant pačių bibliotekininkų galimų teikti paslaugų aspektą (kartu pratęsiant temos ištirtumo referavimą); 2) naudojant teorinio tyrimo rezultatais paremtą anketinį klausimyną: 2.1) nustatyti, kiek Lietuvos viešųjų – valstybinės reikšmės, apskričių ir savivaldybių centrinių – bibliotekų ir kokias biblioterapijos paslau-

16 Žr. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 19.

17 GARRETT DAVIS, Christine A. ‘Why Bibliotherapy?’ A Content Analysis of its Uses, Impediments and Potential Applications for School Libraries. In *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 2017, p. 75–93; JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*, p. 10–32; ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy, p. 124–140 ir kt.

18 Juo šalia pasauliniu mastu pamatinių biblioterapijos darbų remiamasi konstruojant taikomuosius jos modelius mažiau išplėtotos šios srities šalyse: NOORDIN, Siti Arpah; HUSAINI, Haslinda; SHUHIDAN, Shamila Mohamad. Bibliotherapy in Public Libraries: A Conceptual Framework. *International Journal of Learning and Teaching*, 2017, vol. 3 (3), p. 234–236.

19 Abiem atvejais įtrauktos ir bendradarbiaujant su kitų sričių specialistais teikiamos paslaugos.

20 JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos paslaugų poreikis Lietuvos viešosiose bibliotekose. *Knygotyra*, 2011, t. 57, p. 207–225; JANAVIČIENĖ, Daiva. Bibliotherapy in Lithuanian Public Libraries: Service Identification and Analysis. *Toruńskie studia bibliologiczne*, 2012, vol. 2(9), p. 157–173.

gas teikia pačių bibliotekininkų jėgomis (remiantis atsakymais į uždaruosius klausimyno klausimus) bei galimus bendradarbiavimo su kitų sričių specialistais atvejus (remiantis atsakymais į papildomus atviruosius klausimyno klausimus); 2.2) išsiaiškinti, ar, šių bibliotekų atstovų nuomone, esama biblioterapijos paslaugų plėtros poreikio, ir galimas priemonės siekiamiems pokyčiams įgyvendinti; 2.3) atlikus pristatomojo empirinio 2022 m. ir 2011 m. to paties objekto taip pat kiekybinio tyrimo²¹ rezultatų lyginamąją analizę, integruojant ir galimus palyginti 2010 m. panašaus objekto kiekybinio tyrimo²² rezultatus bei kituose antriniuose šaltiniuose pateiktą apibendrinamojo pobūdžio informaciją apie biblioterapiją Lietuvos bibliotekose, nustatyti biblioterapijos paslaugų teikimo Lietuvos viešosiose bibliotekose raidos polinkius.

- 1) Siekiant išgryninti edukacinės krypties bibliotekinę biblioterapijos paradigmą, atlikta antrinių duomenų analizė ir sintezė: 1.1) 10-ties tyrimų (2000–2022 m.), taip pat paremtų antriniais duomenimis, sistemiškai nagrinėjančių įvairias biblioterapijos paradigmas (juose remiamasi apie 1000-io su biblioterapija susijusių darbų rezultatais)²³, 1.2) ir per 60 kitų šiam straipsniui aktualių tyrimų (žr. literatūros sąrašę).
- 2) Tirta Lietuvos viešųjų bibliotekų generalinė visuma – visos 67: valstybinės (2), apskričių (5), savivaldybių viešosios centrinės (60)²⁴ – bibliotekos²⁵. 2022 m. kovo–balandžio mėn. atliktas šių bibliotekų kiekybinis tyrimas – elektroninė anketinė apklausa, paremta uždaryjū ir papildomų atvirųjų

21 Ten pat, p. 157–173.

22 JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos paslaugų poreikis, p. 207–225.

23 FANNER, Deborah; URQUHART, Christine. Bibliotherapy for mental health, p. 237–52; JACK, Sarah J.; RONAN, Kevin R. Bibliotherapy, p. 161–182; BREWSTER, Elizabeth. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy*, p. 1–275; SUČYLAITĖ, Jūratė. *Ugdomoji poetikos terapija*, p. 5–70; GARRETT DAVIS, Christine A. ‘Why Bibliotherapy?’, p. 75–93; NOORDIN, Siti Arpah; HUSAINI, Haslinda; SHUHIDAN, Shamila Mohamad. Bibliotherapy in Public Libraries, p. 232–236; BASARI, Sengul; UZUNBOYLU, Huseyin. A Content Analysis on Bibliotherapy Studies, p. 50–55; WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, 74 p.; JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*, 131 p.; ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy, p. 124–140 (iš pradžių remtasi 2022 m. pirmine elektrone versija).

24 Už tyrimo objekto ribų, kaip ir minėto 2011 m. lyginamojo tyrimo atveju, liko mažesnam Lietuvos skaitytojų skaičiui prieinami šių bibliotekų filialai ir specializuotos bibliotekos.

25 Toks jų skaičius nurodytas ir *Bendrojoje 2022 metų bibliotekų ataskaitoje*: [https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2022_BIBLIOTEK%C5%B2%20STATISTIKA\(1\).pdf](https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2022_BIBLIOTEK%C5%B2%20STATISTIKA(1).pdf).

klausimų deriniu²⁶. Ji parengta remiantis interneto svetainės *apklausa.lt* platforma.

Klausimyną sudaro trys pagrindiniai klausimų blokai. Pirmuoju, nevertojant biblioterapijos sąvokos, siekta ištirti bibliotekininkų ir skaitytojų sąveikos pobūdį – galimas biblioterapijos užuomazgas, sietinas su neformaliausiomis jos paslaugomis. Antrojo bloko klausimais, paremtais pasaulinių biblioterapijos tyrimų sintezės rezultatais, norėta išsiaiškinti, kokios konkrečios biblioterapijos paslaugos yra teikiamos viešosiose Lietuvos bibliotekose, ir nustatyti aktyviosios bei pasyviosios biblioterapijos paslaugų santykį. Trečiuoju klausimų bloku siekta ištirti biblioterapijos paslaugų plėtros poreikį, kliūtis joms teikti bei jas pašalinti padėsiančias priemones.

Naudojant papildomus atvirouosius klausimus, sudarytos galimybės pateikti ir kokybinių duomenų: prie aštuonių pagrindinių uždarytųjų klausimų blokų su nurodytais galimais atsakymų variantais kaip paskutinis visur įtrauktas *Kita (rašyti)*, kaip papildomas punktas – *Jei galite, pasidalinkite konkrečiais pavyzdžiais*.

Remiantis socialinių tyrimų metodika, tyrimo duomenys rinkti keliais etapais²⁷: i) bibliotekų svetainėse nurodytais kontaktiniais elektroniniais pašto adresais internetinės anketos nuoroda išplatinta el. laiške, kviečiančiame prisidėti prie tyrimo; ii) pakartotinai išsiųstas el. laiškas su prašymu prisidėti prie tyrimo toms bibliotekoms, iš kurių atstovo nebuvo sulaukta užpildytos anketos pirmajame etape; iii) po antrojo etapo bibliotekoms, iš kurių negauta užpildytos anketos, buvo skambinama telefonu; iiiii) telefono skambučiu buvo siekiama priminti apie dar neužpildytą anketą tiems, kas žadėjo ją atsiųsti. Po šių etapų iš 67 bibliotekų gauta 60 kiekvienai iš jų atstovaujančių anketų. Remiantis Louiso Coheno ir kt. pateikta lyginamąja imties dydžio ir jos patikimumo lygmens skaitinių įverčių lentele²⁸, galima teigti, kad šio tyrimo atveju patikimumo lygmuo turėtų būti ne mažesnis nei socialinių mokslų tyrimams tipinis 95 proc.

3) Siekiant nustatyti per dešimtmetį galimai įvykusius biblioterapijos paslaugų Lietuvos viešosiose bibliotekose teikimo pokyčius, atlikta minėto vie-

26 Plačiau apie elektroninės apklausos naudojimą socialiniuose tyrimuose žr. GAIŽAUSKAITĖ, Inga; MIKĖNĖ, Svajonė. *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*, 2014, p. 86–87, 165–190. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

27 Ten pat.

28 COHEN, Louis; MANION, Lawrence; MORRISON, Keith. *Research Methods in Education*. London: Routledge, 2000, p. 95: cit. iš RUPŠIENĖ, Liudmila. *Kokybinių tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 14.

nintelio iki pristatomojo (2022 m.) taip pat kiekybinio visų Lietuvos viešųjų bibliotekų teikiamų biblioterapijos paslaugų tyrimo „Bibliotherapy in Lithuanian public libraries: service identification and analysis“, 2011 m. įgyvendinto Daivos Janavičienės, rezultatų lyginamoji analizė. Pagal galimybes integruoti ir kito minėto tos pačios tyrėjos kiekybinio tyrimo „Biblioterapijos paslaugų poreikis Lietuvos viešosiose bibliotekose“, atlikto 2010 m., kuriame pristatytos trijuose jos vestuose biblioterapijos seminaruose dalyvavusių bibliotekininkų ir kt. nuostatos jos paslaugų teikimo bibliotekose aspektu, rezultatai.

Siekiant nustatyti bendruosius biblioterapijos paslaugų teikimo Lietuvos viešosiose bibliotekose raidos polinkius, atlikta kituose antriniuose šaltiniuose (jie nurodyti 2.3–2.4 poskyriuose) pateiktos apibendrinamojo pobūdžio informacijos apie biblioterapiją Lietuvos bibliotekose analizė ir sintezė.

1. BIBLIOTERAPIJA JOS PASLAUGŲ TEIKIMO VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE ASPEKTU

1.1. (EDUKACINĖS) BIBLIOTERAPIJOS SAMPRATA IR JOS SĄSAJOS SU GILUMINIU (NE)GROŽINĖS LITERATŪROS SKAITYMU. *Biblioterapijos*, dar vadinamos *skaitymo terapija*, *terapiju skaitymu*, *knygų terapija*, *literatūros terapija*, *bibliopsichologija* ir kt., kaip pastebėta įvade, suvokimas iki šiol vis dar labai įvairuoja. Apibendrindami tokią situaciją jos teorijos ir praktikos istoriją tyrinėjantys mokslininkai daro išvadą, kad standartinio požiūrio į biblioterapiją tiesiog nėra²⁹. Atstovaujantieji talpiausiam požiūriui laikosi nuomonės, kad *biblioterapija* kalbamuojama laikotarpiu yra bendras – skėtinis – terminas, įvardijantis įvairių sričių specialistų, tarp jų ir bibliotekininkų, taikomas įvairias poveikio priemones (žr. 1.2.1–1.2.2 poskyriuose), susijusias su knygų skaitymu (tiesa, kai kurie jų susiaurina adresatą iki turinčiųjų psichikos ar fizinės sveikatos problemų, plg. minėtąją klinikinę ar reabilitacinę jos kryptis). O siauresnio požiūrio šalininkai tam prieštarauja, teigdami, kad *biblioterapija* neturėtų būti laikoma bendru terminu visoms veikloms, kuriose knygos naudojamos savęs tobulinimui³⁰. Šiame straipsnyje, remiantis skaitymo kaip integralaus prasmės konstravimo proceso supratimu (žr. toliau), laikomasi pačios plačiausios biblioterapijos sampratos: t. y. pritariama nuomonei, kad knygų

29 Plačiau žr. MCNICOL, Sarah; BREWSTER, Liz. History and Theory of Bibliotherapy. In MCNICOL, S.; BREWSTER, L. (eds.). *Bibliotherapy*. London: Facet Publishing, 2018, p. 3–40.

30 Žr. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 19 ir cituojamus tyrimus.

skaitymas ir su tuo susijusi veikla gali turėti (biblio)terapinį poveikį ir be papildomų priemonių, o jei jomis stengiamasi tą poveikį pastiprinti, tai galima sieti su daugiau ar mažiau formalizuota biblioterapija³¹. Atsižvelgiant į šio tyrimo problematiką, toliau bus orientuojamasi į su bibliotekomis ir ypač – pačiais bibliotekininkais kaip paslaugų teikėjais susijusią edukacinę biblioterapiją.

1.1.1. EDUKACINĖ BIBLIOTERAPIJA. *Edukacinė*, arba *asmenybės ugdomoji, asmenybės vystymo, biblioterapija* (būtent su ja būtų galima sieti ir vienus iš rečiau aptinkamų *bibliotekinės terapijos, biblioprofilaktikos* pavadinimus, taip pat aprašomojo pobūdžio terminą *skaitymas, siekiant geresnės savijautos ar gyvenimo gerovės*: angl. *reading for well-being*), skirtingai nei klinikinė, gali būti taikoma ne tik ligoniams ar sveikstantiems po ligos, bet ir sveikiems asmenims, stengiantis prisidėti prie asmenybės ugdymo(si): egzistencinėms ar kt. problemoms identifikuoti ir (ar) galimų problemų ar ligų prevencijai³². Tai yra visiems, siekiantiems geriau pažinti save, asmenybės augimo, savirealizacijos. Ją bendriausia prasme galima būtų apibūdinti kaip priemonę, kuria stengiamasi susieti reikiamą asmenį su reikiama knyga tinkamu laiku³³, norint padėti geriau suvokti ir spręsti iškylančius gyvenimo uždavinius³⁴ pasitelkiant įvairaus pavidalo bei žanro tekstus³⁵ arba jų ištraukas³⁶ ir (ar) skatinti harmoningą asmenybės plėtrą³⁷. Edukacinę biblioterapiją galima vertinti ir kaip bendrą strategiją, kai literatūra pasitelkiama norint padėti skaitytojui suprasti save ir pasaulio įvairovę, rasti savo vietą jame ugdantis empatiją³⁸. Suglaudinus pateiktą informaciją, edukacinę biblioterapiją galima interpretuoti kaip teksto skaitymu paremtą skaitančiojo didesnio susivokimo bei į(si)galinimo savyje ir pasaulyje stimulavimo priemonę (toliau, net ir be priedėlio *edukacinė*, bus turima galvoje būtent ši biblioterapijos kryptis).

31 Plačiau žr. ten pat, p. 44–45.

32 JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*, p. 36.

33 Plg. ÖNER, Uğur. *Bibliotherapy*. *Journal of Arts and Sciences*, 2007, vol. 7, p. 133.

34 BREWSTER, Elizabeth. *Books on Prescription: Bibliotherapy in the United Kingdom*. *Journal of Hospital Librarianship*, 2009, vol. 9(4), p. 399–407.

35 Plg. GARRETT DAVIS, Christine A. ‘Why Bibliotherapy?’, p. 75.

36 Plg. GIRČIENĖ, Jurgita; ŽUKAUSKIENĖ, Daiva. *Biblioterapijos taikymas gestalto terapijoje: grožinės knygos kaip asmenybės transformacijos stimulatorės*. *Knygotyra*, 2022, t. 79, p. 161–165.

37 Plg. MANŽUCH, Zinaida. *Biblioterapija*, p. 537–538.

38 Plg. YUSUF, Roselina; TAHAREM, Mohd Shukry. *Bibliotherapy: A Tool for Primary Prevention Program with Children dan Adolescents*. *Journal Antidadah Malaysia*, 2008, p. 89; GARRETT DAVIS, Christine A. ‘Why Bibliotherapy?’, p. 18–79.

1.1.2. (GILUMINIS) SKAITYMAS KAIP BIBLIOTEKINĖS BIBLIOTERAPIJOS FUNDAMENTAS, SIEJANTIS JĄ SU BIBLIOTEKA. Siekiant išgryninti bibliotekinę biblioterapijos paradigmą, pirmiausia atsiremtina į skaitymo fenomeną. Būtent skaitymas, sujungiantis knygą ir skaitytoją, kaip biblioterapijos fundamentas, glaudžiai susieja ją su biblioteka³⁹. Ne veltui kai kuriuose šaltiniuose biblioterapija apibrėžiama kaip *efektyvus skaitymo metodas*⁴⁰.

Atsižvelgiant į tyrimo problematiką, tikslingiausia remtis receptijos teorijos, sutelkusios dėmesį į skaitytoją kaip aktyvų teksto prasmės kūrėją, prieiga⁴¹. Vienas teorijos kūrėjų Hansas Robertas Jaussas teksto suvokimo procesą apibūdina kaip kūrinio ir skaitytojo dialoginę komunikaciją, tekstą palygindamas su kiekvienam naujai suskambančia partitūra⁴². Skaitydamas kito parašytą tekstą, jo inspiruotas skaitantysis aktyviai kuria savąją prasmę⁴³. Taip susiformuoja ryšiai tarp turimų žinių ir skaitinyje reiškiamų ar numanomų idėjų⁴⁴. Kito teorijos pradininko Wolfgango Iserio, bene daugiausia dėmesio skyrusio reikšmės konstravimo ypatumams skaitymo procese, žodžiais – tekstas yra suvokiamas tik skaitančiajam jį aktualizavus⁴⁵. Šio teoretiko nuomone, esminis skaitymo tikslas – labiau save pažinti⁴⁶. Tai daro įtaką ir santykiui su aplinka. (Neurologiniai) tyrimai patvirtina, kad daug skaitant – taip pat ir grožinius tekstus – padidėjęs suvokimas ir sustiprėję (empatijos) gebėjimai veikia ir (socialinį) elgesį⁴⁷. Ne veltui skaitymas vertinamas kaip viena reikšmingiau-

39 Plg. NOORDIN, Siti Arpah; HUSAINI, Haslinda; SHUHIDAN, Shamila Mohamad. *Bibliotherapy in Public Libraries*, p. 232–236.

40 Plačiau žr. JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos, skaitymo ir gyvenimo kokybės sąsajos: tarpdisciplininis požiūris. *Knygotyra*, 2005, t. 44, p. 233 ir ten referuojamą literatūrą.

41 Plačiau apie receptijos teorijos kūrėjų požiūrius į literatūros skaitymo procesą skaitytojo aspektu žr. JURGUTIENĖ, Aušra. Receptija – komparatyvistikos metodologinė inovacija. *Acta Litteraria Comparative*, 2006, t. 1, p. 64–72; KRASNOVAS, Aleksandras. Receptijos teorija ir skaitymo praktika. *Respectus Philologicus*, 2009, t. 16 (21), p. 96–103 ir kt.

42 JAUSS, Hans Robert. Literatūros istorija kaip literatūros mokslo provokacija (vert. L. Citavičiūtė). *Senoji Lietuvos literatūra*, 2004, t. 17, p. 211–213.

43 PROBST, Robert. Reader Response Theory and the Problem of Meaning. *Book Research Quarterly*, 1992, vol. 8 (1), p. 64–73.

44 SINGER, Lauren; ALEXANDER, Patricia. Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal. *Review of Educational Research*, 2017, vol. 87 (6), p. 1007 ir t. t.

45 ISER, Wolfgang. Teksto suvokimas: III. Skaitymo fenomenologija (vert. L. Citavičiūtė, L. Katkus). Iš *XX a. literatūros teorijos, 1 dalis*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 21–58.

46 Žr. EAGLETON, Terry. *Ivadas į literatūros teoriją*. Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 88.

47 KIDD, David C.; CASTANO, Emanuele. Reading Literary Fiction Improves Theory of

sių žmogaus gyvenimo ir veiklos sričių, turinti ir individualų, ir visuomeninį spektrą⁴⁸.

Nors galima sąmoningai ir nesuvokti poreikių, skatinančių skaityti, skaitant jie vis tiek gali būti patenkinti: per teksto inspiruotą vidinį dialogą skaitančiajam geriau suprantant save (intraasmeninis komunikacijos lygmuo), kitus žmones ir žmogiškuosius santykius (tarpasmeninis komunikacijos lygmuo), apskritai gyvenimą ir pasaulį, o kaip to pasekmė padidėjęs intelektinis ir emocinis suvokimas bei jo pagrindu besiformuojantys nauji gebėjimai sudaro prielaidas elgesio pokyčiams⁴⁹. To siekiama ir taikant biblioterapiją. Taigi bibliotekos, kaip skaitinių kaupyklos ir skaitymo skatintojos, jau savaime yra susijusios su biblioterapija, net ir neteikdamos formalių jos paslaugų. Ne veltui biblioterapija kaip tarpdalykinis reiškinys laikomas tarpdisciplininiais informacijos ir komunikacijos mokslams priskirtinos bibliotekininkystės⁵⁰ disciplinos lektologijos sudedamosios dalies – skaitymo psichologijos, kurios objektas yra skaitymas ir skaitytojas, – sritimi^{51,52}.

Susiejant aptartąsias viena kitą papildančias edukacinės biblioterapijos sampratas su minėtąja skaitymo kaip prasmės konstravimosi samprata, darytina išvada, kad biblioterapijai svarbios visos skaitymo funkcijos⁵³: pažintinė,

Mind. *Science*, 2013, vol. 342 (6156), p. 377–380; SPEER, Nicole K.; REYNOLDS, Jeremy R.; ZACKS, Jeffrey M. ir kt. Reading Stories Activates Neural Representations of Visual and Motor Experiences. *Psychological Science*, 2009, vol. 20 (8), p. 89–99; DJIKIC, Maja; OATLEY, Keith. The Art in Fiction: From Indirect Communication to Changes of the Self. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 2014, vol. 8 (4), p. 498–505; MUMPER, Micah; GERRIG, Richard. Leisure Reading and Social Cognition: A meta-analysis. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 2017, vol. 11 (1), p. 109–120 ir šioje metaanalizėje referuojamą literatūrą; JACOBS, Arthur M.; WILLEMS, Roel M. The Fictive Brain: Neurocognitive Correlates of Engagement in Literature. *Review of General Psychology*, 2018, vol. 22 (2), p. 147 ir t. t.

- 48 DUBAUSKAS, Stanislavas; JUKNA, Feliksas. *Knygotyra. Enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 333.
- 49 Plg. USHERWOOD, Bob; TOYNE, Jackie. The Value and Impact of Reading Imaginative Literature. *Journal of Librarianship and Information Science*, 2002, vol. 34 (1), p. 34.
- 50 Ten pat, p. 14.
- 51 MANŽUCH, Zinaida. Biblioterapija, p. 537–538.
- 52 Tačiau ją, kaip tarpdalykinę discipliną, nagrinėja ir kitų socialinių (ir ne tik jų) mokslų atstovai: literatūrologai, filosofai, edukologai, psichologai, psichiatrai, medikai ir kt.: plačiau žr. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 14–15.
- 53 Skaitymo funkcijos, kurių skaičius ir pavadinimai įvairiuose šaltiniuose įvairuoja, pateiktos remiantis: MARČINSKAITĖ, Dovilė. Skaitybos psichologija. Iš *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas*. Vilnius: VU, 2010, p. 527–537; PALIUKAITĖ, Rita. Skaitymo esmė, funkcijos ir motyvacija. Skaitymo procesas. Iš *Biblioteka ir skaitytojas: Teminis straips-*

vertybinė orientacinė ir (emocinės) komunikacijos. Su jomis siejami ir informacinis, emocinis, socialinis bei eskapistinis (iš dalies) biblioterapijos poveikio aspektai – vadinamieji informacinės, emocinės, socialinės ir eskapistinės biblioterapijos modeliai, arba koncepcijos⁵⁴. Jie realizuojami tik per giluminį skaitymą (dar vadinamą *giliuoju*, *empatiniu*), kai skaitoma dėmesingai, įsijaučiant į tos akimirkos patyrimą, dažnai – ne vieną kartą, nes, pakitus skaitančiojo suvokimui, tas pats skaitinys padeda rasti naujų, gilesnių įžvalgų⁵⁵ (plg. greitą paviršinį skaitymą). Giluminiam skaitymui būtina skaitančiojo motyvacija ir asmeninis santykis su skaitiniu: žmogus turi norėti skaityti, gilintis į tekstą, o jis turi sietis su jo gyvenimu – tuomet tarp skaitytojo ir knygos vyksta dinamiškas procesas⁵⁶. Apskritai ištraukimas į skaitinį kai kurių specialistų laikomas „raktu į biblioterapiją“, nesvarbu, ar skaitytojai žino, kas skatina juos ištraukti, ar ne⁵⁷.

1.1.3. BIBLIOTERAPIJAI NAUDOJAMOS LITERATŪROS POBŪDIS. Biblioterapijai gali būti naudojama tiek grožinė, tiek ir negrožinė – mokslo (populiarinamoji), saviugdosa, savivalbos ir pan. – literatūra⁵⁸ (apie tai išsamiau žr. prie konkrečių bibliotekinės biblioterapijos paslaugų), atitinkanti pagrindinius biblioterapinius kriterijus: tai temos universalumas (leidžia skaitytojui identifikuotis su teksto kūrėjo ar (ir) herojaus emociniais išgyvenimais ar įžvalgomis), temos galia (tekste turi būti išreikšta tai, ką skaitytojas (nu)jaučia, bet ko nepajėgus įvardyti žodžiais), suprantamumas (konkretaus skaitytojo atžvilgiu), pozityvumas (tekstas turi suteikti vilties, teigti gyvenimo prasmę)⁵⁹. Negrožinių tekstų poveikis labiau sietinas su pažintine skaitymo funkcija ir informaciniu biblioterapijos poveikio aspektu, grožinių – labiau su emocinės komunikacijos (intraasmeninės ir tarpasmeninės) skaitymo funkcija ir emocije bei socialine biblioterapijos koncepcija, o vertybinė orientacinė realizuojama abiem atvejais.

nių rinkinys. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. 2001, p. 29–32.

54 Plačiau žr. BREWSTER, Elizabeth. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy*, p. 5–6, 159–182.

55 JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos, skaitymo ir gyvenimo kokybės sąsajos, p. 233–234.

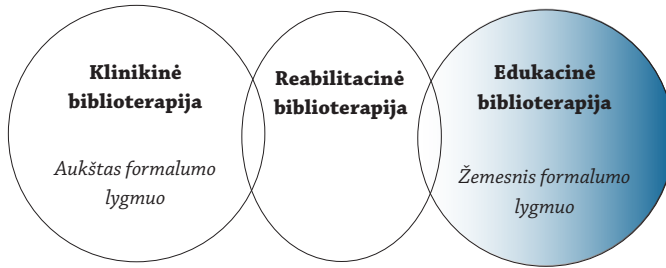
56 BASARI, Sengul; UZUNBOYLU, Huseyin. A Content Analysis on Bibliotherapy Studies, p. 50–51.

57 Plačiau žr. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 44–45.

58 BREWSTER, Liz; MCNICOL, Sarah. Bibliotherapy in the UK, p. 7. Pastebėtina, kad naujesniuose tyrimuose linkstama labiau orientuotis ne į biblioterapijai pasitelkiamo teksto tipą, o į poveikį skaitytojui, žr. BREWSTER, Elizabeth. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy*, p. iii ir kt.

59 Apibendrinta pagal: SUČYLAITĖ, Jūratė. *Ugdomoji poetikos terapija*, p. 65, 91–96.

1.2. (EDUKACINĖS) BIBLIOTERAPIJOS RŪŠYS, LYGMENYS IR BIBLIOTEKININKŲ TEIKIAMOS TIPIŠKIAUSIOS JOS PASLAUGOS. Pirmiausia primintina, kad edukacinė kryptis taip pat laikoma biblioterapijos rūšimi. Ji labiau siejama su ne (tokio) formalaus lygmens paslaugomis (palyginti su labiausiai formalizuoto lygmens klinicine ir iš dalies reabilitacine biblioterapija).

1 PAV. Biblioterapijos rūšys pagal adresatą ir siekiamą poveikį (sud. autorių)

Nors iki dabar dar kyla diskusijų, vyrauja nuomonė, kad viešųjų bibliotekų bibliotekininkai gali patys teikti p i r m i n e s edukacinės krypties p a s l a u g a s kaip betarpiški konsultantai (o klinikinės ir iš dalies reabilitacinės atveju – antrines, kaip tarpininkai tarp sveikatinimo srities specialistų ir biblioterapijos klientų; šiuo atveju biblioteka tampa paslaugų teikimo vieta, o bibliotekininkas – labiau vadybininku, organizatoriumi, nei konsultantu)⁶⁰. Kalbant apie kitu pagrindu skiriamas rūšis paprastai turima galvoje biblioterapija apskritai, tačiau, atsižvelgiant į šio tyrimo objektą, bus orientuojamasi į joms atstovaujantias edukacinės krypties pirmines bibliotekininkų teikiamas paslaugas.

XXI a., nusistovėjus biblioterapijos metodų skirstymui pagal taikymo praktikas ir siekiamą poveikį⁶¹, beveik sutartinai skiriamos dvi pagrindinės jos kryptys: pasyvioji, paremta skaitytinų knygų rekomendacijomis, ir aktyvioji biblioterapija, kurią taikant į perskaitytą tekstą toliau gilinamasi sąveikaujant su kitais – dialogiškai su biblioterapijos praktiku arba polilogiškai ir su jo veda ma biblioterapijos grupe ar kt. (nors, kaip bus matyti toliau, įvairuoja jas įvardijantys terminai, o ir jais nusakomų sąvokų apimtys gali skirtis)⁶².

60 Plačiau žr. ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy, p. 124–140.

61 JACK, Sarah J.; RONAN, Kevin R. Bibliotherapy, p. 161–182; MANŽUCH, Zinaida. Biblioterapija, p. 14–18, 32–39.

62 SUČYLAITĖ, Jūratė. *Ugdomoji poetikos terapija*, p. 7, 11, 52, 56, 59, 65; JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija*, p. 33–34, 38–39, 62–63, 112–114.

1.2.1. PASYVIOJI BIBLIOTERAPIJA BIBLIOTEKOSE. *Pasyvioji biblioterapija* (dar vadinama *skaitymo, skaitomąja ar savigalbos biblioterapija, pagalba sau ar savipagalba skaitymu, receptu pagrįstu skaitymu, knygų receptu, knygomis pagal receptą ir kt.*) apima skaitytoją ir jo skaitomą tekstą. Skaitytojui suteikiama medžiaga nekuriant ryšio tarp ją suteikiančiojo ir ją priimančiojo⁶³. Taigi pasyviąją biblioterapiją galima interpretuoti kaip intraasmeninę komunikaciją – savęs pažinimą per knygas⁶⁴, pagalbą sau skaitymu⁶⁵.

Pagrindinis pasyviosios biblioterapijos taikymo bibliotekose būdas – skaitytinių knygų rekomendacijos⁶⁶. Įvairiuose tyrimuose kaip tipiškiausios tokios biblioterapijos priemonės nurodomos bibliotekose rengiamos teminės specializuotų knygų parodos (lentynos) ir pačių darbuotojų sudaryti ar jų tik platinami kitų institucijų parengti viešai prieinami⁶⁷ specializuotų rekomenduojamų knygų sąrašai: spausdintinio ar elektroninio pavidalo⁶⁸. Tam gali būti naudojama ir grožinė literatūra, tačiau su pasyviąja biblioterapija labiau sietinos negrožinės – saviugdodos, savigalbos ir pan. – minėtos biblioterapijos kriterijus atitinkančios knygos. Pastebėtina, kad šios masiniam adresatui skirtos priemonės susilaukia ir kritikos – dėl atgalinio ryšio su skaitančiaisiais, įgalinančio stebėti biblioterapijos poveikį, stokos⁶⁹.

Bibliotekose, ypač mažesnėse, kur užsimezga artimesnis ryšys su skaitytojais, bibliotekininkas dažnai pasiūlo, jo manymu, konkrečiam žmogui tam tikru metu galimai tinkamą knygą, ypač jei skaitytojas to pageidauja. Tokią individualią knygos rekomendaciją galima suprasti ir kaip visiškai neformalią, palyginti su sąrašais ir parodomis, individualios pasyviosios biblioterapijos paslauga, kuri vertinama kaip tradicinio bibliotekininko vaidmens apraiška, tąsa.

63 BREWSTER, Elizabeth. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy*, p. 7.

64 Plg. GREBLIAUSKIENĖ, Beata; VEČKIENĖ, Nijolė. *Komunikacinė kompetencija*. Vilnius: Žara, 2004, p. 17–46; LEKAVIČIENĖ, Rosita; ANTINIENĖ, Dalia; ALMONAITIENĖ, Jūnona Silvija; VASILIAUSKAITĖ, Zita. *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma littera, 2022, p. 9 ir kt.

65 BREWSTER, Elizabeth. *Books on Prescription*, p. 403.

66 Ten pat; ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. *Systematic Literature Review of the Bibliotherapy*, p. 124–140.

67 Kadangi bibliotekininkui renkantis teikti paslaugą ir jos teikimo momentu nereikia bendradarbiauti su sveikatinimo srities specialistu, tai taip pat laikoma bibliotekininko teikiama paslauga.

68 ŠIAULIENĖ, Aldona. Parodos bibliotekoje – atgyvena ar būtinybė? *Šiandien aktualu*, 2015, nr. 2, p. 9–17; JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*, p. 17, 23, 32.

69 Plačiau žr. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 28–31, 37 ir kt.

Palyginti su masiniam adresatui skirtais sąrašais ar parodomis, šiuo atveju labiau atsižvelgiama į individualius skaitančiojo poreikius, taip didinant biblioterapinę naudą. Tai skaitytojams išties svarbi paslauga, tačiau bibliotekininkai nesijaučia už ją, kaip visiškai neformalią, paprastai nevadinamą nei paslauga, juolab biblioterapine, instituciškai pakankamai vertinami. Apie ją retai užsimeinama ir tyrimuose⁷⁰.

1.2.2. AKTYVIOJI BIBLIOTERAPIJA BIBLIOTEKOSE. Taikant *aktyviąją biblioterapiją* (dar vadinamą *sąveikos, interakcine, diskusine, kūrybine biblioterapija, diskutavimu apie tekstą, vadovaujamoju skaitymu, bibliokonsultavimu; poetikos ar poetine terapija* ir kt.) į perskaitytą tekstą toliau gilinamasi sąveikaujant su kitais⁷¹, šiuo atveju – bibliotekininku ar (ir) biblioterapijos grupe ar kt.⁷² Ji, kaip ir pasyvioji biblioterapija, patenkina skaitančiojo, siekiančio emocinės iškrovos, praplėsti pasaulėvoką ir atrasti vidinę darną, informacinius pažintinius ir vertybinės orientacijos poreikius, tačiau emocinio kontakto, grįžtamoju ryšiu paremtos komunikacijos su kitais, socializacijos poreikis labiausiai patenkinamas žmonių sąveika paremtoje aktyviojoje biblioterapijoje (plg. emocinę komunikacinę skaitymo funkciją ir socialinę biblioterapijos koncepciją). Dėl šių aspektų ji gali būti traktuojama kaip tam tikras komunikacijos tipas⁷³, kur knygos atlieka ne tik jau anksčiau minėtos autentiškos intraasmeninės (vidinių išgyvenimų, jų apmąstymų ir t. t.), bet ir tarpasmeninės komunikacijos stimuliatorių funkciją⁷⁴.

Kaip visiškai neformalią aktyviosios biblioterapijos paslaugą galima interpretuoti bibliotekininko pokalbį su skaitytoju apie jo gražinamos perskaitytos (ne)grožinės knygos poveikį (kartais to paties bibliotekininko jam ir rekomenduotos – plg. pasyviąją individualią rekomendaciją)⁷⁵. Tokią paslaugą galima būtų įvardyti kaip individualią aktyviąją biblioterapiją – įprastą ypač mažesnėse įstaigose, tačiau biblioterapijos aspektu periferinę. Tai skaitytojams

70 Ten pat, p. 38–40; plg. JANAVIČIENĖ, Daiva. *Bibliotherapy in Lithuanian public libraries*, p. 157–173.

71 SUČYLAITĖ, Jūratė. *Ugdomoji poetikos terapija*, p. 7, 11, 52, 56, 59, 65; JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija*, p. 33–34, 38–39, 62–63, 112–114.

72 MANŽUCH, Zinaida. *Biblioterapija*, p. 538–540; NOORDIN, Siti Arpah; HUSAINI, Haslinda; SHUHIDAN, Shamila Mohamad. *Bibliotherapy in Public Libraries*, p. 232–236.

73 FINCHER, Jacqueline P. *Bibliotherapy: Rx-Literature*. *Southern Medical Journal*, 1980, vol. 73 (2), p. 223–225.

74 GIRČIENĖ, Jurgita; ŽUKAUSKIENĖ, Daiva. *Biblioterapijos taikymas geštalto terapijoje*, p. 161–189.

75 JANAVIČIENĖ, Daiva. *Bibliotherapy in Lithuanian public libraries*, p. 157–173.

taip pat svarbi, dar ir jų socializaciją skatinanti paslauga, tačiau, kaip ir individualių rekomendacijų atveju, bibliotekininkai nesijaučia už ją, taip pat visiškai neformalią, net nelaikomą paslauga, juolab biblioterapine, instituciškai pakankamai vertinami. Apie ją taip pat nedažnai užsimenama tyrimuose⁷⁶.

Biblioterapiniu požiūriu tipiškesne ir kartu formalesnio lygmens paslauga laikytina grupinė biblioterapija, kuriai viešosiose bibliotekose dažniausiai atstovauja daliai jų tradiciškai būdingi skaitytojų klubai, kuriuose dalijamasi perskaitytų knygų sukeltais įspūdžiais⁷⁷. Nors grupinei biblioterapijai gali būti naudojama ir negrožinė literatūra, vis dėlto su ja labiau sietinos grožinės minėtus biblioterapijos kriterijus atitinkančios knygos. Bibliotekininkų vedami knygų klubai laikomi matoma bibliotekų paslauga, tačiau nebūtinai siejama su biblioterapija. Nors pagal talpiausią jos sampratą juos tikrai galima būtų interpretuoti kaip biblioterapinius (plg. toliau pateikiamą apibendrinamąjį aktyviosios biblioterapijos veiklų poveikį).

Teikiant minėtąsias su aktyviaja biblioterapija sietinas bibliotekų paslaugas, skatinama dalytis knygos sukeltais asmeniniais įspūdžiais, išklausti savitą kito žmogaus to paties teksto interpretaciją, taip išplečiant galimų prasmių įvairovę ir didinant skaitymo poveikį. Labai svarbus ir psichologinis socialinis aspektas – būti išgirstam ir priimtam, taip pat empatiškai priimti kitą. Todėl sąveika tarp aktyviosios biblioterapijos dalyvių vertinama kaip itin svarbus jos poveikio elementas – kaip ir sąveika su tekstu⁷⁸. Bibliotekininkas per empatišką klausymąsi ir autentišką nuomonę gerbiančias diskusijas gali sustiprinti teigiamą skaitymo poveikį, siekdamas biblioterapijos dalyvio emocinės ir kitokios gerovės⁷⁹.

Aktyvioji biblioterapija siejasi su pastaruoju laikotarpiu populiarėjančiu socialiuoju skaitymu: teigiama, kad, siekiant išugdyti skaitytoją, reikia nepamiršti socializacijos, skatinančios jo santykius su kitais skaitančiaisiais. Tai kartu

76 Plg. ten pat; WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*.

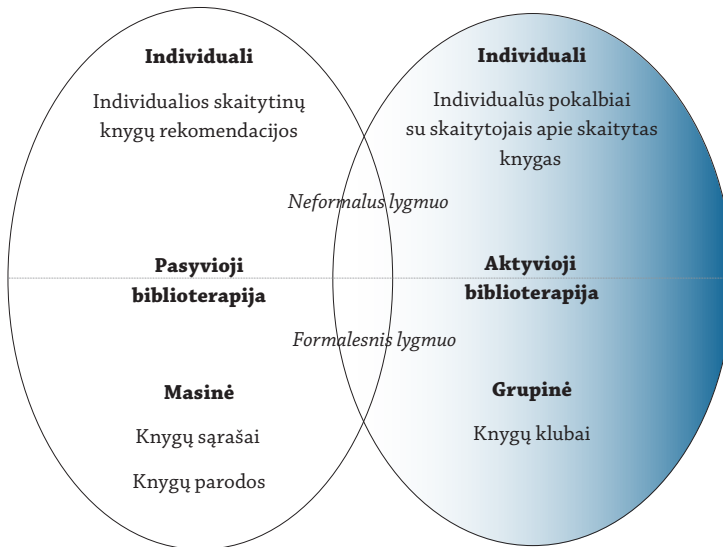
77 Ten pat; ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy, p. 124–140.

78 Plg. HYNES, Arleen McCarty; HYNES-BERRY, Mary. *Bibliotherapy – the Interactive Process: a Handbook*. Colo, 1986; GARRETT DAVIS, Christine A. ‘Why Bibliotherapy?’, p. 75–76; BASARI, Sengul; UZUNBOYLU, Huseyin. A Content Analysis on Bibliotherapy Studies, p. 50–55; PETERSSON, Cecilia. Psychological Well-being, Improved Self-confidence, and Social Capacity: Bibliotherapy from a User Perspective. *Journal of Poetry Therapy*, 2018, vol. 31(2), p. 124–134.

79 Plg. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 44–45; JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapijos metodika*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020, p. 29 ir t. t.

padeda įgyvendinti minėtąsias naujas su ja susijusias viešųjų bibliotekų funkcijas, kartu – ir palaikyti linkusį mažėti klientų srautą⁸⁰.

1.2.3. APIBENDRINIMAS. Edukacinės krypties pasyvosios biblioterapijos paslaugos, teikiamos bibliotekinių, labiau siejasi su tradicinėmis viešųjų bibliotekų kaip knygų kaupyklų ir skaitymo skatintojų, o aktyviosios biblioterapijos paslaugos (žr. 2 pav.) – ir su palyginti naujomis viso gyvenimo ugdymo(si), socializacijos, bendruomenių konsolidacijos ir kt. funkcijomis⁸¹.

2 PAV. Viešosiose bibliotekose bibliotekinių teikiamos tipiškiausios edukacinės biblioterapijos paslaugos (sud. autorių)

Ir nors tyrimai bei profesinis praktikų diskursas liudija, kad net ir šiuo biblioterapijos plėtros viešosiose bibliotekose laikotarpiu tebesama bibliotekinių (kaip ir teoretikų), abejojančių savo kaip *ne šios srities* specialistų galimybėmis, tai, kad šiose įstaigose pačių bibliotekinių jėgomis tradiciškai teikiamos įvairaus formalumo lygmens su edukacinei biblioterapijai būdingu poveikiu susiju-

80 Plg. ANDERSSON, Jon. *Skaitymas kaip tikslas: apie skaitymo skatinimo metodus ir tyrimus*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2021, p. 72–73; SKUODYTĖ, Elvyda. Savivaldybių viešosios bibliotekos: įvaizdis, funkcijos, organizaciniai sprendimai. *Šiandien aktu*, 2018, nr. 2(59), p. 11–36.

81 Plg. ten pat; WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 46 ir kt.

sios paslaugos (nors pačių teikėjų nebūtinai vertinamos kaip biblioterapinės), paremtos knygų skaitymu, kuris tiesiogiai siejasi su bibliotekininko darbu ir kompetencijomis, rodo edukacinės bibliotekinės biblioterapijos perspektyvą. Juolab tyrimai atskleidžia ir bibliotekininkų, kaip pirminių paslaugų teikėjų, suinteresuotumą bei motyvaciją gilinti biblioterapines žinias⁸².

Yra teigiančiųjų, kad biblioterapija, ypač edukacinė, yra veikiau menas nei mokslas (labiau siejamas su klinicine ir reabilitacine kryptimis)⁸³. Šia išvalga, atlaisvinančia kelią biblioterapijos procesui būtinam autentiškumui ir spontaniškumui ir juo paremtai bibliotekininkų veiklai, galima remtis ir turint galvoje bibliotekinę edukacinės biblioterapijos paradigmą – pačių bibliotekininkų teikiamas aprašytąsias nevienodo formalumo biblioterapinėmis galimas laikyti paslaugas. Tiesiog šiuo atveju, orientuojantis į edukacinę kryptį ir teikimo vietą bei teikiančius asmenis, labiau akcentuotinas dėmuo *bibliion*, o ne *therapeia*⁸⁴.

2. BIBLIOTERAPIJOS PASLAUGOS LIETUVOS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE

2.1. ESAMA PADĖTIS. Atliktas empirinis Lietuvos viešųjų – valstybinės reikšmės, apskričių ir savivaldybių centrinių – bibliotekų tyrimas atskleidė, kad 2022 m. dauguma jų (94 proc.) teikė bent vieną paslaugą (jas žr. 3 pav.), galimą interpretuoti kaip biblioterapinę (plg. 1 skyrių). Tik trys iš 60-ties užpildžiusiųjų klausimyną nurodė nė vienos iš tokių paslaugų neteikiančios.

Norint išsiaiškinti galimas kitas bibliotekose teikiamas biblioterapinėmis jų laikomas paslaugas, buvo sudaryta galimybė jas pristatyti žodiniuose komentaruose. Šios ir 3 pav. matomos paslaugos aptariamose tolesniuose poskyriuose (2.2.1–2.2.2), grupuojant pagal anksčiau aprašytas bibliotekinės biblioterapijos rūšis.

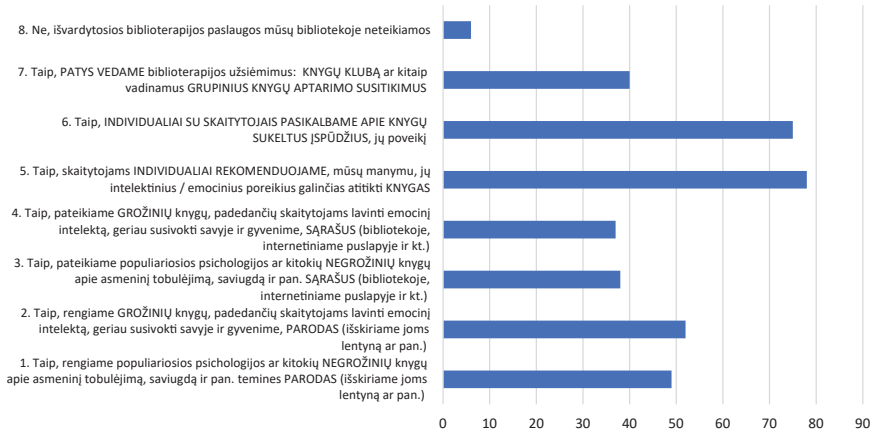
Siekiant apžvelgti platesnį biblioterapijos paslaugų teikimo Lietuvoje kontekstą, minėtųjų bibliotekų taip pat buvo klausama, ar jų padaliniuose (kaip minėta metodologinėje dalyje, dėl visuomenei mažesnio pasiekiamumo šiuokart likę už pasirinktos generalinės visumos ribų) teikiama bent viena iš klausimi-

82 Plačiau žr. ten pat; ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy, p. 124–140 ir kt.

83 Ten pat.

84 Plg. ten pat. Kita vertus, ir kai kurių psichoterapijos kryptų praktikai bei tyrėjai jas sieja ne tik su mokslu, bet ir su menu, o autentišką lygiavertį santykį laiko būtinu sėkmingos terapijos pagrindu, plg. GIRČIENĖ, Jurgita; ŽUKAUSKIENĖ, Daiva. Biblioterapijos taikymas geštalto terapijoje, p. 161–165.

myne išvardytų paslaugų. Beveik du trečdaliai bibliotekų nurodė, kad teikiama (61 proc.), apie penktadalis atsakė nežinančios (22 proc.), mažiausiai bibliotekų pasirinko atsakymą, kad jų padaliniuose biblioterapinių paslaugų neteikiama (17 proc.). Tokie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad biblioterapijos paslaugos teikiamos kur kas platesniu mastu, t. y. ne tik analizuojamose 57 bibliotekose.

3 PAV. Lietuvos viešųjų bibliotekų pasiskirstymas procentais pagal teikiamų paslaugų, kurias galima interpretuoti kaip biblioterapines, pobūdį (atsakant į klausimą *Ar jūsų bibliotekoje teikiamos išvardytosios biblioterapijos paslaugos? Galima pasirinkti kelis variantus*)

Tačiau pastebėtina, kad 3 pav. nurodytosios paslaugos nebūtinai yra įvardijamos (ar suvokiamos) kaip biblioterapinės. Kaip rodo anketų duomenys, net ir dirbančiųjų toje pačioje įstaigoje nuomonė šiuo klausimu gali skirtis: biblioterapinėmis jas laiko daugiau nei trečdalis bibliotekininkų, daugiau nei pusę jų taip nevadina, o per dešimtą – selektyviai arba pagal aplinkybes: *Ne viską / ne visada vadiname biblioterapija; Oficialiai ne, kai kada pavadinam biblioterapija tarpusavy kalbėdami*.

Apibendrinant asmeninių pasidalijimų šiuo klausimu amplitudę galima pasakyti, kad esama pavienių bibliotekininkų, kurie apie tai, kad 3 pav. išvardytosios paslaugos gali būti siejamos su biblioterapija, sakė *nežinoję, nesusimąstę*, ir tokių, kurie, biblioterapiją suvokdami pačia plačiausia prasme, su ja sieja ne tik šias paslaugas, bet ir jas vienijantį pamatą – skaitymą: *pats skaitymas jau yra kaip savotiška biblioterapija* (daugiau apie įvairuojančias bibliotekininkų biblioterapijos sąvokos sampratą žr. toliau).

2.2.1. PASLAUGOS, GALIMOS INTERPRETUOTI KAIP AKTYVIOJI BIBLIOTERAPIJA. Su aktyviaja biblioterapija sietinos dvi paskutinės (6 ir 7) – 3 pav. minimos paslaugos. Nors daugumai bibliotekų būdingi individualūs pokalbiai su skaitytojais apie knygų poveikį (3 pav.: 6) kiekybiniu požiūriu beveik dukart lenkia mažiau nei pusėje įstaigų veikiančius grupinius bibliotekininkų vedamus knygų klubus ar pan. (3 pav.: 7), kokybiniu aspektu būtent pastaroji paslauga turi akivaizdesnių sąsajų su biblioterapija (plg. teorinį sk.).

2.2.1.1. *Grupinės biblioterapijos apraiškos.* Tokią bibliotekose vykdomą veiklą (3 pav.: 7) galima vertinti kaip bibliotekinės grupinės biblioterapijos apraiškas. Tai liudija ir tekstiniai komentarai, atskleidžiantys, kad bibliotekininkų vedamuose tęstiniuose biblioterapiniuose knygų klubuose ar kitaip vadinamuose grupiniuose užsiėmimuose, skirtuose abstrakčiam ar konkrečiam adresatui (jaunimui, moterims, tam tikrų poreikių turintiems asmenims ir kt.), *diskutuojant apie perskaitytas knygas* prieinama ir *prie dalijimosi įspūdžiais, susijusiais su kiekvieno asmenine patirtimi.*

Pastebėtina, kad grupinės biblioterapijos (3 pav.: 7) paslaugų tirtose bibliotekose gali būti teikiama daugiau, nei pažymėta atsakant į 3 pav. minimą klausimą. Tokią prielaidą kelti leidžia atsakymai į pradinis anketos klausimus, dar neįvedus *biblioterapijos* termino. Palyginkime: 55 proc. bibliotekų nurodė, kad *Veda skaitytojų klubą (ar kitaip vadinamą grupinį užsiėmimą), kuriame dalyvaujant bibliotekininkui skaitytojai dalijasi įspūdžiais apie perskaitytas knygas*, ir 40 proc. bibliotekų pažymėjo 7 punktą *Patys vedame biblioterapijos užsiėmimus: knygų klubą ar kitaip vadinamus grupinius knygų aptarimo susitikimus*, atsakydamos į kitą, tolesnį, klausimą *Ar jūsų bibliotekoje teikiamos išvardytosios biblioterapijos paslaugos?* (3 pav.).

Remiantis aptartąja bibliotekinės biblioterapijos paradigma, galima kelti prielaidas, kad tai gali būti susiję su siauresne ar platesne vedančiojo biblioterapijos užsiėmimus samprata, taip pat – pasirinkta klubo orientacija ar konkrečios grupės dinamika (pvz., ar diskusijos apie knygas padeda dalyviams geriau susivokti savyje ir pasaulyje, atpažinti ir spręsti savo problemas, taip skatindamos harmoningą skaitančiųjų asmenybių augimą ir pan.).

Kaip vieną iš priežasčių, kodėl su pačių bibliotekininkų vedamais knygų klubais ar kitaip vadinamais grupiniais knygų aptarimų susitikimais (3 pav.: 7) sietinos paslaugos ne visų vadinamos biblioterapinėmis, kai kurie mini tokių užsiėmimų sąsają su kitų sričių specialistų kuruojama sritimi: *Taip nevadiname – šias veiklas priskiriame tiesiog prie veiklų įvairovės, nesispecializuojame šioje srityje, nes esame tik „knygų specialistai“, ne psichologai.*

Remiantis bibliotekininkų komentarais, kuriuose jie pasidalijo informacija apie kitas jų įstaigose teikiamas paslaugas nei galimi 3 pav. išvardytieji variantai, konstatuotina, kad 14-oje (23 proc.) bibliotekų yra buvę vienkartinų ar riboto laikotarpio projektinių renginių, kai su aktyviaja grupine biblioterapija sietinos įvairiam adresatui – bendrajam, vaikams, moterims, fizinių ar emocinių sveikatos problemų turintiems ir kt. – skirtos paslaugos jose buvo teikiamos pasitelkus specialistus: psichologus, biblioterapeutus, literatus ar kt.⁸⁵ Kai kuriose bibliotekose *jaučiamas skaitytojų susidomėjimas psichologų vedamais biblioterapijos užsiėmimais*, o darbuotojai *apgailėstauja dėl nebėgavus finansavimo nutrauktų tokių biblioterapinių veiklų*, taip pat dalijamasi mintimis apie poreikį *vesti aktyviosios biblioterapijos užsiėmimus kartu su specialistais*. Lietuvoje, kaip ir kai kuriose kitose šalyse, pvz., Didžiojoje Britanijoje, esama bibliotekų, kurios, bendradarbiaudamos su sveikatos srities specialistais, teikia ir klinicinei-reabilitacinei pakraipai galimas priskirti biblioterapijos paslaugas, pvz., *ligoninėje skaitomos knygos sunkiems ligoniams*.

Taigi galima apibendrinti, kad bent jau dalis Lietuvos, kaip ir pasaulio, viešųjų bibliotekų, taikydamosi prie kintančių vartotojų poreikių, plėsdamos paslaugas – taip pat ir aktyviosios grupinės biblioterapijos kryptimi, skatindamos skaitymą ir kartu skaitančiųjų savęs suvokimą bei socializaciją, kartu siekia prisidėti ir prie skaitytojų asmenybės tobulėjimo intra(tarp)asmninės komunikacijos srityje, kartais bendradarbiaudamos ir su (emocinio) sveikatinimo specialistais.

2.2.1.2. *Individualiūs aktyviosios biblioterapijos apraiškos*. Su aktyviaja, tik jau individualiu lygmeniu, bibliotekine biblioterapija bent jau iš dalies galima sieti ir 3 pav. nurodytą 6 paslaugą: *Individualiai su skaitytojais pasikalbame apie knygų sukeltus įspūdžius, jų poveikį*. Ją kaip teikiamą biblioterapinę yra pažymėję beveik 75 proc. bibliotekų. Apie jose įprastą neformalų santykį su skaitytojais liudija ir atsakymai į ankstesnius klausimus, dar neįsivedus *biblioterapijos* termino. Visose (100 proc.) bibliotekose palaikomi neformalūs santykiai su skaitytojais: t. y. *atliekami ne tik būtinieji veiksmai: išduodama knyga, priimama gražinama knyga, pratęsimas skaitymo laikotarpis ir kt., bet ir paklausama ar pasidalijama įspūdžiais apie knygas*, ir daugumoje (beveik 90 proc.) jų tai daroma dažnai ar net visada (variantus *retai* ir *kartais* pažymėjo tik kiek per 10 proc. bibliotekų).

85 Gali būti, kad tokių atvejų būta ir kitose bibliotekose, tačiau jos nepasidalijo šia papildoma informacija.

Tačiau šiuo atveju, interpretuojant kiekybinius rezultatus, privalu atsižvelgti į tai, kad ne(būtinai) kiekvienas neformalus bibliotekininko pokalbis su klientu apie knygos sukeltus įspūdžius perauga į biblioterapinį dialogą, skatinantį skaitytoją pasidalyti knygos sukeltomis emocijomis, išvalgomis, didinantį jo suvokimą ir pan. (plg. biblioterapijos sampratas). Tačiau papildomi kokybiniai duomenys – šiuo klausimu itin gausūs žodiniai bibliotekininkų komentarai, kurių esama beveik visose anketose, – sudaro tvirtesnes prielaidas neformalius bibliotekininkų pokalbius su skaitytojais vertinti kaip galimas individualios aktyviosios biblioterapijos užuomazgas, plg.: *klausinėjame, plėtojame diskusiją – ar patiko knyga, kokias emocijas sukėlė; žmogus per knygą nori pabendrauti, pasiguosti; svarbu šiltas ir nuoširdus grįžtamasis ryšys; bibliotekininkas yra ir psichologas, edukatorius, socialinis darbuotojas*. Apibendrinant šiuos tipiškiausius ir visus kitus komentarus pasakytina, kad juose išsakoma ne tik dalijimosi nuomonėmis apie skaitytas knygas, bet ir glaudaus ryšio su skaitytojais, jų emocinio ir apskritai gyvenimo realijomis svarba, socialinis-psichologinis bibliotekininko darbo aspektas – ypač mažesnėse bibliotekose. Taigi galima reziumuoti, kad šiame – 2.2.1.2 – poskyryje aptartos su individualios aktyviosios biblioterapijos užuomazgomis sietinos neformalios lietuviškose bibliotekose paplitusios paslaugos atspindi pasaulinius polinkius: biblioteka suvokiama kaip socialinė institucija, keičiasi bibliotekininko vaidmuo, plečiasi teikiamų paslaugų spektras, siekiant užtikrinti paslaugų kokybę vis aktualesnis tampa bibliotekininkų ir skaitytojų ryšys, galintis turėti įtakos ir bibliotekos skaitymo skatinimo tikslams. Tačiau psichologinis darbo aspektas, kaip minėta, pačių bibliotekininkų vertinamas nevienareikšmiškai.

2.2.2. PASLAUGOS, GALIMOS INTERPRETUOTI KAIP PASYVIOJI BIBLIOTERAPIJA. Su pasyviąja biblioterapija sietinos pirmos penkios 3 pav. minimos paslaugos.

2.2.2.1. *Individualios skaitytinų knygų rekomendacijos*. Tarp jų vyrauja vėlgi daugumai – 78 proc. – bibliotekų būdingos *per individualų pokalbį su skaitytoju pateikiamos, bibliotekininkų nuomone, jo emocinius ar intelektualius poreikius atitinkančių knygų rekomendacijos* (3 pav.: 5). Atsakymai į ankstesnę klausimą, dar neįsivedus *biblioterapijos* termino, liudytų, kad tokios neformalios paslaugos bibliotekose tikrai teikiamos ir tai lemia skaitytojų poreikiai: plg. toks pat procentas – 78 proc. – bibliotekų nurodė, kad *jose besilankantieji rinkdamiesi knygas dažnai klausia bibliotekininko patarimo*. Šių neformalių paslaugų svarba pabrėžiama ir papildomuose komentuose, pvz.: *dažnai skaitytojai eina tiesiai prie bibliotekininko, sako, mane pažįstate, pasiūlykite ką nors; darbuotojos – tarsi psichologės, visada pataria, atsižvelgdamos į skaitytojų poreikius*.

2.2.2.2. *Emocinę intelektinę savivoką skatinančių knygų parodos.* Apie pušėje bibliotekų organizuojamos su pasyviąja biblioterapija sietinos knygų parodos. Beveik vienodai populiarios *grožinių knygų, padedančių skaitytojams lavinti emocinį intelektą, geriau susivokti savyje ir gyvenime* (52 proc.), ir *populiariosios psichologijos, kitokių negrožinių knygų apie asmeninį tobulėjimą, saviugdą teminės* (49 proc.) parodos (3 pav.: 2 ir 1). Kaip rodo komentarai, kai kuriose bibliotekose psichologinėms knygoms skiriama atskira lentyna, kartais jos suskirstomos pagal siauresnes temas, pvz., „*Kaip senti laimingai*“. Kaip specifinė priemonė išskirtina komentaruose nekart minima tarptautinio biblioterapinio pobūdžio projekto produktas „Emocijų biblioteka“ – pagal penkias bazines emocijas į lentynas sudėtos knygos.

Komentarai rodo šią paslaugą (paraleliai) teikiamą ir elektroninėje erdvėje, pvz., *Parengtos literatūrinės lentynėlės gyvai ir internete: „Savigalbos vitaminų lentynėlė“, „Maistas sielai“*. Taip pat ir panašių paslaugų sklaidą socialinėmis medijomis, pvz., *Feisbuko puslapyje inicijavome perskaitytų knygų apžvalgą, išpūdziais ir jausmais pasidalina bibliotekininkė, prisistatydama Knyginėtoja Vilma*.

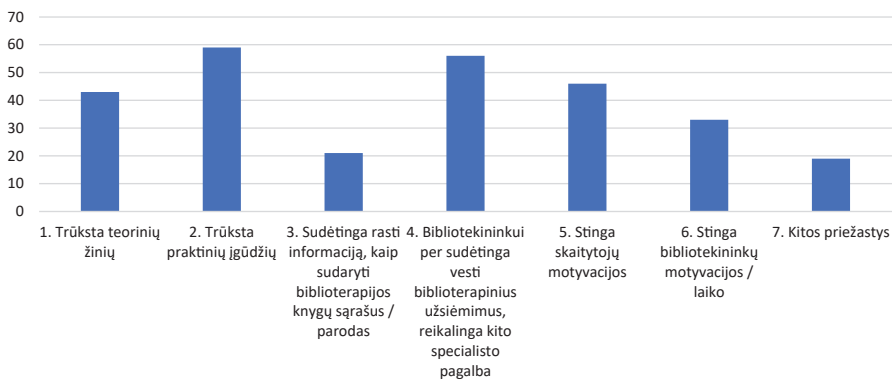
Dalijamasi išpūdziais ir apie tai, kad parengus populiariosios psichologijos parodą, ypač paskelbus apie ją internete, padaugėja parodoje eksponuojamų knygų užsakymų.

Iš komentarų aiškėja parodų sąsaja su daugumai (per 90 proc.) bibliotekų būdingais knygais pristatančiais renginiais, pvz., *Turime teminę lentyną „Apie Tave ir Tau“. Rengiame tokių knygų pristatymus*. Atsižvelgiant į panašią knygų pristatymų ir parodų funkciją, tokius renginius galima būtų sieti su pasyviąja biblioterapija. O jeigu juos lydi diskusijos su skaitytojais, galima būtų išvelgti ir aktyviosios biblioterapijos užuomazgų, plg.: *Organizuojame temines parodas, aptariame su skaitytojais saviugdų tematika išleistas knygas; Pristatomos ir rekomenduojamos psichologijos srities knygos, organizuojami susitikimai su psichologais*.

2.2.2.3. *Emocinę intelektinę savivoką skatinančių knygų sąvadai.* Kiek mažiau populiarūs kita su pasyviąja biblioterapija sietina paslauga – rekomenduojamos literatūros sąvadai. Beveik tiek pat bibliotekų nurodė savo skaitytojams *pateikiančios populiariosios psichologijos ar kitų negrožinių knygų apie asmeninį tobulėjimą, saviugdą ir kt.* (38 proc.) bei *grožinių knygų, lavinančių emocinį intelektą, padedančių susivokti savyje, gyvenime* (37 proc.), *sąrašus* (3 pav.: 3 ir 4).

Iš žodinių komentarų matyti, kad ši paslauga taip pat teikiama įvairiais formatais, pvz., *Rekomenduojami teminiai sąrašai skelbiami fonduose arba internete, bibliotekos komunikacijos kanaluose*. Ir kad ji, bent jau kai kuriose bibliotekose, buvo aktualesnė karantino laikotarpiu, pvz.: *Psichologijos ar kitokios negrožinės ir grožinės literatūros knygų sąrašai ar rekomendacijos buvo kuriamos pandemijos metu, – reaguojant į kylančius poreikius*.

2.2. BIBLIOTERAPIJOS PASLAUGŲ NETEIKIMO PRIEŽASTYS IR GALIMOS PRIEMONĖS JOMS ŠALINTI. Siekiant išsiaiškinti, ar esama biblioterapijos paslaugų plėtros poreikio ir kokios galimos priemonės siekiamiems pokyčiams įgyvendinti, buvo klausiama bibliotekininkų nuomonės, pateikiant tikėtinus atsakymų variantus, suformuluotus remiantis ankstesnių tyrimų išvargomis, papildomuose punktuose sudarant galimybę pasidalyti savomis išvargomis.

4 PAV. Biblioterapijos paslaugų Lietuvos viešosiose bibliotekose neteikimo priežastys (atsakant į klausimą *Su kokiais sunkumais susiduriate teikdami minėtas [žr. 3 pav.] biblioterapijos paslaugas arba kodėl jų neteikiate? Galima pasirinkti kelis variantus*)

(1) Kaip matyti iš 4 paveikslėlio, daugiausia – apie du trečdaliai – bibliotekų kaip sunkumą, su kuriuo susiduria teikdamos biblioterapijos paslaugas, arba kaip priežastis, kodėl jų neteikia, nurodo apskritai praktinių įgūdžių trūkumą (4 pav. 2: 59 proc.) ir konkrečiai – jų stoką patiems organizuoti grupinę aktyviąją biblioterapiją (4 pav. 4: 56 proc.): *bibliotekininkui per sudėtinga vesti biblioterapinius užsiėmimus, reikalinga kito specialisto pagalba*. Tai susiję ir su teorinių žinių trūkumu – jį mini kiek mažiau nei pusė (4 pav. 1: 43 proc.) bibliotekų. Kad ne tik praktinių gebėjimų, bet ir teorinių pagrindų stoka labiau sietina su aktyviąja biblioterapija, rodytų ir palyginti mažas procentas (4 pav. 3: 21 proc.) bibliotekų, kaip sunkumą paminėjusių su pasyviosios biblioterapijos paslaugomis sietinus dalykus: *sudėtinga rasti informaciją, kaip rengti biblioterapijos knygų sąrašus ar parodas*. Tokią išvargą paremia ir komentarai, pateikti prie galimo atsakymo varianto *Kitos biblioterapinių paslaugų neteikimo priežastys* (4 pav. 7: 19 proc.) bei papildomo aptariamojo klausimo

punkto *Jei galite, pasidalykite konkrečiais pavyzdžiais, plg.: tai specifiniai dalykai, [užsiėmimams] samdome specialistus arba tiesiog rengiame knygų parodas; per biblioterapijos mokymus bibliotekininkams lektoriai psichologai pabrėžia, kad užsiėmimus vestų kompetentingi lektoriai – todėl manome, kad mes ne tos srities specialistai; būtų naudinga dalyvauti mokymuose apie biblioterapijos taikymą dirbant su visuomene – bibliotekininkai neturi reikiamos kvalifikacijos.*

Beveik pusė (4 pav. 5: 46 proc.) bibliotekų pažymėjo ir vieną iš galimų atsakymų variantų – skaitytojų motyvacijos stoką. Kaip rodo komentarai, tai nebūtinai susiję su požiūriu į biblioterapiją, plg.: *mažėja miestelio gyventojų, o jiems daug organizacijų siūlo dalyvauti projektinėse veiklose – žmonės tiesiog nebespėja į visus; bibliotekoje susitikimams tinkamos patalpos žiemos metu nešildomos, o šiltu metu kaimo žmonės užsiėmę sezoniniais darbais; pandemijos metu žmonės vengia lankytis renginiuose.*

Mažiau – apie trečdalis (4 pav. 6: 33 proc.) – bibliotekų pasirinko kitą iš atsakymų variantų – bibliotekininkų motyvacijos ar laiko trūkumą. Iš komentarų matyti, kad biblioterapijos paslaugų plėtrą stabdo ne noro, bet galimybių stoka – dažniausiai minimas laiko, personalo, finansų trūkumas (išorės lektoriams), tinkamų sąlygų, specialistų apkrova tiesiogiai su skaitymo skatinimu nesusijusia veikla, plg.: *stinga ne motyvacijos, bet laiko; noro turim daug; per daug popierinio darbo; bibliotekininko veikla labai atitolusi nuo knygų – dabar verčiami dirbti „buhalteriais“, „auditoriais“, vaikų „prižiūrėtojais“ vasarą; trūksta reikiamų knygų, mažos erdvės; lėšų trūkumas pasikviesti psichologus, rašytojus, aktorius, kurie pasidalintų savo biblioterapine patirtimi.*

(2) Bibliotekininkų motyvuotumą liudija ir tai, kad visų, išskyrus vieną, bibliotekų darbuotojai domisi biblioterapija (98 proc.), (daugiau nei) pusės apklaustųjų bibliotekų personalas: a) skaito apie ją savarankiškai (59 proc.), b) dalyvauja įvairiuose su biblioterapija susijusiuose renginiuose (55 proc.), c) diskutuoja apie ją su kolegomis (52 proc.), d) žiūri pokalbių apie biblioterapiją laidas (50 proc.). Bibliotekininkų susidomėjimą minėtaisiais dalykais rodo ir šio klausimyno punkto komentarai, pvz.: *domimės, nes tai duoda naudos ir saviugdai, ir profesiniam tobulėjimui; trūksta patirties, todėl tarpusavyje diskutuojame, remiamės neseniai išleistomis knygomis, dalijamės straipsniais ir naujienomis, dalyvaujame konferencijose ir renginiuose; bendradarbiaujam su kitomis bibliotekomis, dalijamės atradimais; dalis yra klausę poezijos terapijos, rašymo terapijos kursus; dalyvavom „Emocijų bibliotekos“ projekto mokymuose, kasmet – biblioterapijos konferencijoje.*

Įdomu tai, jog biblioterapija domisi ir visos trys anksčiau minėtos šių paslaugų neteikiančios bibliotekos.

Iš šiuo klausimu gausių komentarų matyti, kad yra bibliotekų, kurios, domėdamosi biblioterapija, ne tik dalyvauja (specialistų rengiamuose) projektuose, tarp jų ir 2020–2021 metais vykusiame masiškiausiame – „Biblioterapijos taikymas bibliotekose“ (44 proc.), kurio metu bibliotekininkai buvo supažindinti su skaitymo klubų organizavimu, kūrybiniu rašymu ir kitomis biblioterapijos galimybėmis, bet ir pačios rengia su ja susijusius projektus ar yra jų partnerės, kviečiasi lektorius, kuria biblioterapines laidas, organizuoja ne tik vietinius, bet ir nacionalinius renginius, pvz., seminarus rajono bibliotekininkams, kasmetines respublikines biblioterapijos konferencijas „Knyga gali pralabinti ir gydyti“.

Pažymėtina, kad aptartieji bibliotekininkų domėjimosi biblioterapija būdai gali būti panaudoti ir kaip tolesnės jos paslaugų plėtros kanalai. Taip pat pastebėtina, kad šiame poskyryje (2) pristatyti rezultatai patvirtina ankstesnio (1) išvalgas apie bibliotekininkams daugiausia sunkumų ar neišskumų keliančias su grupine biblioterapija susijusias paslaugas.

(3) Lietuvių bibliotekininkų išsakyta nuomonė paremia kitų šalių tyrėjų išvalgas apie tai, kad savarankiškas domėjimasis, fragmentiškas mokymasis teikti aktyviosios grupinės biblioterapijos paslaugas dažnai yra nepakankamas (kaip ir kai kurie Lietuvos bibliotekininkai, dalis rekomenduoja organizuoti struktūrišką mokymąsi): daugumos bibliotekų (72 proc.) atstovai nurodė norintys dalyvauti psichologijos ar biblioterapijos specialisto vedamuose biblioterapijos mokymuose. Trečdaliu mažiau bibliotekų (23 proc.) rinkosi atsakymo variantą *nežinau*. Nepasitaikė nė vieno atvejo, kad tokiuose mokymuose dalyvauti *nenorėtų*.

Papildomuose šiuo klausimu gausiuose tekstiniuose komentaruose sukonkretindami savo poreikius, bibliotekininkai labiausiai pabrėžia norą dalyvauti ne tik teoriniuose, bet ir – ypač – praktiniuose mokymuose: nori sužinoti, kaip vesti grupinius užsiėmimus, kokią literatūrą naudoti, išgirsti tokios biblioterapijos teikimo pavyzdžių ir pan. Taip pat išsakomas siekis sužinoti, kaip taikyti biblioterapiją skirtingo amžiaus, specifinių poreikių grupėms. Pasidalinimuose atspindimas ne tik mokymų, bet ir pačios biblioterapijos paslaugų struktūros įteisinimo poreikis, mokymų finansinis pasiekiamumas: *Kyla poreikis turėti kažkokią biblioterapijos paslaugų struktūrą – įteisinimą, nes kol kas to nėra; Norėtųsi, kad tokie seminarai būtų nelabai brangūs (arba nemokami).*

Tai, kad daugiau nei pusė bibliotekų nurodė dalyvaujančios biblioterapijuose mokymuose, ir tai, kad panašus jų procentas nurodė teorinių žinių ir ypač praktinių įgūdžių, susijusių su aktyviąja grupine biblioterapija, stoką, bei

tai, kad dar daugiau bibliotekų išsakė norą dalyvauti biblioterapiniuose mokymuose ir itin aktyviai dalijosi konkrečiais savo poreikiais, rodytų būtent biblioterapinius mokymus esant svarbia priemone, siekiant patenkinti bibliotekų išsakytus biblioterapinių paslaugų plėtros poreikius.

(4) Nors beveik visose bibliotekose biblioterapija domimasi ir teikiama vienokios ar kitokios jos paslaugos, į klausimą, ar bibliotekos *nori*, kad jose minėtosios veiklos būtų vykdomos, teigiamai atsakė tik apie du trečdalius bibliotekų. Perpus mažiau – apie trečdalis – bibliotekų atstovų pasirinko atsakymą *nežinome*. O *nenorinčiųjų* buvo tik dvi.

Kaip rodytų tam tikri tekstiniai komentarai, abejonės dėl biblioterapinių paslaugų naudos bibliotekai gali būti siejamos ir su siauresne biblioterapijos samprata, kurios ašis – pagalba problemų turinčiam žmogui per knygą kaip įrankį (plg. minėtąją klinikinę kryptį), pvz.: *Norėtusi, kad į literatūrą būtų žiūrima ne tik iš (biblio)terapijos perspektyvos, t. y. knyga būtų ne tik „vartojama“ (pasitelkiama Umberto Eco sąvoka), bet ir skaitoma. Ypač pasigendu tokio požiūrio tarp bibliotekininkų ir tų, kurie veda mokymus. Turėtų būti kalbama ne tik, kokius jausmus kelia literatūra, bet ir apie tai, ką kalba skaitomas tekstas, kokios reikšmės jame pasirodo. Rodos, kad bibliotekininkai mėgina knygą paversti vien terapijos priemone ir pamiršta, kad atidus skaitymas ir diskutavimas apie knygos turinį taip pat padeda geriau suprasti save. Kaip teigė Paulas Ricoeuras, žmogus save pažįsta tik per savo paties kūrinius, tad tik įsigilindamas į juos gali sužinoti kažką naujo apie save.*

Visiškai pritartina šiame išsamiaame komentare išsakytomis mintimis, kad bibliotekoms ypač svarbu skleisti žinutę apie žmogų kaip asmenybę auginantį įvairiapusių skaitymo poveikį: išties labai svarbu *ne tik, kokius jausmus kelia literatūra, bet ir tai, ką kalba skaitomas tekstas, kokios reikšmės jame pasirodo*. Ir neabejotinai *tik atidus skaitymas, kaip ir diskutavimas apie knygos turinį, taip pat padeda geriau suprasti save*. Tačiau pastebėtina, kad visi minėtieji knygos skaitymo aspektai būdingi ir biblioterapijai, juolab su bibliotekomis sietinai jos edukacinei, asmenybės auginimo, kryptčiai. Kaip minėta 1 skyriuje, būtent skaitymas, ir ne greitas paviršinis, o giluminis, kaip biblioterapijos fundamentas, tiesiogiai ją sieja su tokį skaitymą tradiciškai skatinančia biblioteka. Toks skaitymas sudaro galimybes per kūrinio subjektus, objektus ar simbolius pajusti rezonansą su savomis emocijomis bei mintimis, geriau suvokti save ir pasaulį, o pasikeitus nuostatoms ar vertybėms ilgainiui keičiasi ir žmogaus elgesys (plg. biblioterapijos poveikio etapus⁸⁶). Aktyviosios biblioterapijos atveju visa

86 Juos žr. GIRČIENĖ, Jurgita; ŽUKAUSKIENĖ, Daiva. Biblioterapijos taikymas geštalto terapijoje, p. 172.

tai dar pagilina ir dialoginės (bibliotekinės biblioterapijos atveju – skaitytojo ir bibliotekininko) ar poliloginės (skaitytojų klubo dalyvių tarpusavyje ir kartu jį vedančio bibliotekininko) diskusijos. Taigi edukacinę, kartu ir bibliotekinę, biblioterapiją galima būtų metaforiškai glaustai apibūdinti kiek modifikuota komentare pasitelkta Ricoeuro fraze *įsigilindamas į žmogaus kūrinį žmogus gali sužinoti kažką naujo apie save*. Kaip rodo kai kurie komentarai, plėtodamos tokią – pačia plačiausia – sampratą paremtas biblioterapines paslaugas (plg. *jau pats skaitymas yra biblioterapija*), ypač – aktyviosios krypties, bibliotekos ir prisitaiko prie kintančių visuomenės poreikių bibliotekų socializacijos kryptimi, ir kartu stiprina tradicinę – skaitymo skatinimo – funkciją (plg. *kadangi vis mažiau lieka laiko domėjimuisi knygų turiniu, biblioterapijos paslaugos bibliotekoms yra itin svarbios ir reikalingos*; taip pat minėtuosius komentarus apie socialines veiklas, nesusijusias su skaitymu).

Tai, kad Lietuvos, kaip ir pasaulio, bibliotekininkams (kaip ir apskritai šios srities praktikams bei tyrėjams) kyla su įvairuojančiomis biblioterapijos sampratomis susijusių klausimų ar abejonių, ypač dėl su ja susijusių paslaugų teikimo bibliotekose prasingumo, galimybių, bibliotekininkų kompetencijos ribų ir pan. (plg. *ne mūsų sritis, reikia specialistų, trūksta kompetencijos apie biblioterapystę ir bibliotekos darbuotojos gali pačios vesti biblioterapijos užsiėmimus*), atsižvelgiant į 1 skyriuje aptartą biblioterapijos sampratų, sričių, metodologijų įvairovę ir kaitą, ypač naujesnėje – socialinėje – jos taikymo sferoje, vertintina kaip natūralus dalykas. O edukacinės, asmenybės augimo, krypties biblioterapinės paradigmos sklaida per bibliotekų pageidaujamus mokymus ar kitais bibliotekininkų minėtais naudojamais būdais (laidos, skaitiniai apie biblioterapiją ir kt.) gali būti viena iš biblioterapijos paslaugų skaidos gerinimo priemonių.

2.3. BIBLIOTERAPIJOS PASLAUGŲ TEIKIMO LIETUVOS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE RAIDA. Remiantis antrinių šaltinių analizės rezultatais, lietuviškajai biblioterapijos tradicijai, su kuria netiesiogiai sietina ir bibliotekinė jos kryptis, – apie pusę amžiaus. Jos pradininkas psichiatras Aleksandras Alekseičikas, iki šiol tituluojamas biblioterapijos tėvu⁸⁷, teigia savo pacientams ją taikęs jau apie penkiasdešimt metų⁸⁸, o jo kasmetiniuose visiems besidomin-

87 Apie Alekseičiko biblioterapinę veiklą žr. *Gydyti gyvenimu: Aleksandro Alekseičiko intensyvus terapinis gyvenimas* (sudarytojas Rimantas Kočiūnas). Vilnius: Humanistinės ir egzistencinės psichologijos institutas, 2008, 358 p.

88 KANAPIENIENĖ, Almutė. Viešojoje bibliotekoje lankėsi garsus biblioterapeutas. *Širvintų kraštas*, 2017, spalio 24. [žiūrėta 2023 m. birželio 4 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.sirvinta.net/kultura-svietimas-lais-valaikis/viesojoje-bibliotekoje-lankesi-garsus-biblioterapeutas>>.

tiesiems skirtuose biblioterapijos seminaruose idėjų yra sėmęsi ir dabartiniai bibliotekinės biblioterapijos tyrėjai bei praktikai⁸⁹.

Su viešosiomis bibliotekomis tiesiogiai susijusių formaliomis galimų laikyti (plg. neformalią bibliotekininko parinktos knygos rekomendaciją skaitytojui ar pokalbį su juo apie knygos poveikį) bei su ją įvardijančiu terminu jau siejamų, nors nebūtinai viešai taip vadinamų, biblioterapijos paslaugų istorija trumpesnė. Nors esama žinių apie XX a. pabaigoje bibliotekininkystės studentų atliktus nepublikuotus biblioterapinio pobūdžio tyrimus⁹⁰, prieinamų antrinių šaltinių analizės rezultatai ją leistų sieti su XXI a. pradžia. Kaip rodo pirmieji bibliotekinės krypties tyrimai⁹¹, 2001 m. profesinėje periodikoje biblioterapija pristatyta kaip naujas (galimas) bibliotekų pasiūlymas⁹²; 2003 m. jau anotuotas bendras viešosios bibliotekos ir anksčiau biblioterapiją pradėjusių praktikuoti psichikos sveikatos specialistų projektas „Biblioterapija – naujas gydymo metodas“⁹³, raginant bibliotekas analizuoti skaitytojų literatūros poreikius, tobulinti individualų aptarnavimą, populiarinti grožinę, psichologinę ir medicinos literatūrą, rengti biblioterapinių spaudinių parodas; 2008 m. taip pat profesinėje spaudoje pristatytos biblioterapijos „galimybių versijos“ Lietuvos bibliotekose⁹⁴.

Pradedant pirmojo ir antrojo dešimtmečių sandūra pastebimas bibliotekinės biblioterapijos plėtros proveržis. Nors 2011 m. paskelbtame viename pirmųjų minėtųjų lietuviškų mokslinių tyrimų „Biblioterapijos paslaugų poreikis Lietuvos viešosiose bibliotekose“ (jo autorė – dabartinė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vyriausioji metodininkė-tyrėja ir biblioterapijos praktikė docentė Daiva Janavičienė), susiejančių biblioterapiją su viešosiomis bibliotekomis, apibendrinus rašytinį ir sakytinį profesinį diskursą konstatuojama, kad biblioterapijos paslauga dar „nėra plačiai žinoma ar populiari Lietuvos bibliotekose“, vis dėlto jau justi padidėjęs šios srities informacijos poreikis, kurį atspindi publikacijų įvairoje profesinėje spaudoje ir

89 JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos paslaugų poreikis, p. 207.

90 Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės katedroje, vadovaujant Genovaitei Raguotei: žr. JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos, skaitymo ir gyvenimo kokybės sąsajos, p. 231.

91 Informacija imta iš: BIVEINIS, Petras. *Bibliotekininkystės mokslinių tyrimų raida Lietuvoje 1990–2014 metais*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Informacijos mokslų departamentas, 2017.

92 MANŽUCH, Zinaida. Biblioterapija – naujas bibliotekų pasiūlymas. *Tarp knygų*, 2001, nr. 10, p. 7–11.

93 SINKEVIČIENĖ, Zita. Biblioterapija – gydymas knyga. *Šiandien aktualu*, 2003, nr. 2(29), p. 132–139.

94 GIBIŠIENĖ, Danguolė. Biblioterapija Lietuvos bibliotekose: galimybių versijos. *Šiandien aktualu*, 2008, nr. 2(39), p. 144–167.

populiariojoje žiniasklaidoje gausėjimas ir nuo 2010 m. stebimas naujas reiškinys – biblioterapijos mokymų poreikis viešosiose bibliotekose. Straipsnyje pristatomas su šiuo nauju polinkiu susijęs 2010 m. atliktas pirmasis, anot jo autorės, bandomasis, empirinis tyrimas, kurio rezultatai iš dalies atspindi tuometę bibliotekinės biblioterapijos situaciją. Trijose Lietuvos viešosiose bibliotekose – Skuodo, Mažeikių ir Šiaulių – vykusią edukacinių informacinių biblioterapijos renginių, kuriuos vedė publikacijos autorė, dalyvių, kurių dauguma – bibliotekininkai, prieš (iš viso grįžo 108 anketos) ir po (iš viso grįžo 126 anketos) renginio buvo prašoma užpildyti su biblioterapijos paslaugomis susijusį klausimyną⁹⁵. Apibendrinus kiekybinius ir kokybinius (atvirųjų atsakymų pagrindu) rezultatus galima teigti, kad dviejų pirmųjų XXI a. dešimtmečių sandūroje bibliotekininkai junta biblioterapijos žinių ir jų taikymo bibliotekose poreikį, savo ir su jomis susijusią galimą skaitytojų motyvaciją, o viena pagrindinių kliūčių šias paslaugas teikti (platesniu mastu) – šios srities žinių trūkumas.

Įžvalgą apie minėtojo laikotarpio proveržį paremia ir leidinyje „Bibliotekininkystės mokslinių tyrimų raida Lietuvoje 1990–2014 metais“ pateikta informacija. Pristatomi devyni profesiniuose ir moksliniuose leidiniuose per apžvelgiamą laikotarpį publikuoti su bibliotekų teikiamomis paslaugomis susiję biblioterapijos tyrimai – jau minėti pavieniai 2001, 2003 m. ir septyni, išspausdinti 2008–2012 m. (svarbūs pristatomajai tematikai referuojami šiame straipsnyje), apibendrinant, kad „pradedami ir tęsiami biblioterapijos tyrimai“ ir ji tampa „viena mėgstamiausių [tarpdalykinių] tyrėjų temų“, ir baigiant išvada, kad „jau laikas parengti biblioterapijos taikymo bibliotekoje koncepciją“⁹⁶.

Vienas iš šiame leidinyje anotuotų darbų – 2012 m. publikuotame Janavičienės straipsnyje „Bibliotherapy in Lithuanian public libraries: service identification and analysis“ pristatytas pirmasis kiekybinis visų Lietuvos viešųjų bibliotekų tyrimas, kuriame pateikti 2011 m. atliktos apklausos apie jose teikiamas biblioterapijos paslaugas rezultatai⁹⁷. Atlikus lyginamąją vienintelių dviejų kiekybinių visų Lietuvos viešųjų bibliotekų – šio (grįžo 82 proc. užpildytų klausimynų) ir šiame straipsnyje pristatomo 2022 m. (grįžo 90 proc. užpildytų klausimynų) – tyrimų analizę atskleidė, kad per dešimtmetį nuo minėtojo proveržio šiose įstaigose biblioterapijų paslaugų pasiūla neabejotinai padidėjo.

95 JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos paslaugų poreikis, p. 207–225.

96 BIVEINIS, Petras. *Bibliotekininkystės mokslinių tyrimų raida*, p. 129, 269, 276–277.

97 JANAVIČIENĖ, Daiva. *Bibliotherapy in Lithuanian public libraries*, p. 157–173.

2011 m. „bent vieną biblioterapinę paslaugą suteikė beveik pusė Lietuvos viešųjų bibliotekų“ (45 proc.), o 2022 m. – beveik visos (94 proc.) bibliotekos. Tačiau tai, jog 2011 m. „73 % bibliotekų nurodė praktikavusios neįvardytus, atsitiktinius biblioterapijos atvejus – rekomendavo skaitytojams literatūros kūrinius, siekdamos suteikti (daugiausia emocinę) pagalbą“ bei „pateikė įvairius kitokius būdus, kaip tai daro nevartodamos biblioterapijos termino“, rodytų, kad pokytis nėra toks didelis, ypač kai kurių bibliotekoms tradiciškai būdingų veiklų, taip pat galimų interpretuoti kaip (ne visai formalių) biblioterapinių paslaugų ar jų užuomazgų, aspektu. Palyginkime: 2022 m. taip pat panašus procentas bibliotekų pasirinko atsakymų variantus: *Per individualų pokalbį su skaitytoju pateikiame, bibliotekininkų nuomone, jo emocinius ar intelektualius poreikius atitinkančių knygų rekomendacijų* (78 proc.).

O štai tipiškesnių, labiau formaliomis biblioterapinėmis laikytinų paslaugų atveju matyti akivaizdesnių pokyčių. 2011 m. tik „17 % Lietuvos viešųjų bibliotekų nurodė pateikiančios biblioterapinės literatūros sąrašus“, o 2022 m. tokių buvo daugiau nei dvigubai daugiau: 38 proc. bibliotekų teigė savo skaitytojams *pateikiančios populiariosios psichologijos ar kitų negrožinių knygų apie asmeninį tobulėjimą, saviugdą ir kt.*, 37 proc. – *grožinių knygų, lavinančių emocinį intelektą, padedančių susivokti savyje, gyvenime, sąrašus*.

Padaugėjo ir su aktyviaja biblioterapija sietinų paslaugų: 2011 m. „28 % bibliotekų organizavo grupę arba individualų biblioterapinį darbą su bibliotekos lankytojais“, o 2022 m. 40 proc. bibliotekų pažymėjo punktą *Patys vedame biblioterapijos užsiėmimus: knygų klubą ar kitaip vadinamus grupinius knygų aptarimo susitikimus*. Vertinant šios turbūt pačios tipiškiausios biblioterapijos prasmę ir kartu sudėtingiausios paslaugos pokyčio dydį, būtina atsižvelgti ir į tai, kad minėtieji 2022 m. duomenys apima tik pačių bibliotekos darbuotojų teikiamas aktyviosios grupinės biblioterapijos paslaugas, o 2011 m. – ne tik grupinės, bet ir individualios (plg. kaip atskirą paslaugą, įtrauktą į 2022 m. klausimyną, *individualų pokalbį su skaitytojais apie knygų sukeltus įspūdžius ir jų poveikį*, kurią nurodė teikiančios net 75 proc. bibliotekų) aktyviosios biblioterapijos veiklas, įtraukiant ir teikiamas bendradarbiaujant su psichologais ar pan.

Remiantis abiejų tyrimų atvirųjų klausimų kokybinės analizės rezultatais galima teigti, kad iki šių dienų ne visos biblioterapinės veiklos ne visose bibliotekose ne visuomet yra įvardijamos vartojant *biblioterapijos* terminą. Kaip matyti iš žodinių bibliotekininkų komentarų analizės, tokį elgesį gali skatinti įvairios priežastys, tačiau, vertinant bendrame pasaulio kontekste, tai galima sieti ir su viena iš dviejų pagrindinių rekomenduojamų tokių paslaugų plėtros

strategijų – vengti tikėtinus klientus galimai atgrasančio specifinio *biblioterapijos* termino (plg. kitą strategiją: kaip tik įvardyti paslaugas kaip biblioterapijes, per šį pavadinimą reklamuojant jas kaip bendrą turinį atspindinčių prekių ženklą)⁹⁸. Taip pat išlieka ir bendradarbiavimo su sveikatinimo srities specialistais – psichologais ir pan. – polinkis.

Remiantis abiejų lygintųjų – atliktų 2011 m. ir 2022 m. – bei jau anksčiau minėto, Janavičienės atlikto 2010 m. (publikuoto 2011 m.), tyrimų duomenimis, galima apibendrinti, jog išlieka bendra tendencija, kad biblioterapijų paslaugų plėtrai bibliotekininkams vis dar stinga specifinių žinių. Tačiau turimų lygis, tikėtina, yra aukštesnis. Palyginkime: 2010 m. tik 1 proc. (vienuose) pirmųjų bibliotekininkams skirtų informacinių renginių dalyvių manė ją esant populiarią, apie 6 proc. iki renginio nežinojo *biblioterapijos* sąvokos, daugiausia respondentų teigė mokymuose apsilankę *tikėdamiesi gauti žinių, kurios suteiks impulsą teikti biblioterapijos paslaugas bibliotekoje* (29 proc.) ir *kurios bus naudingos jų asmenybės vystymuisi* (23 proc.). Prieš paskaitas trečdalis apklaustųjų manė, kad *biblioterapija yra daugiau teorija, kurios bibliotekininkai nėra linkę praktiškai taikyti savo institucijoje*, o po renginių taip manančių sumažėjo iki penktadalio. O 2022 m. (daugiau nei) pusė apklaustųjų bibliotekų (55–59 proc.) nurodė, kad jų darbuotojai *dalyvauja įvairiuose su biblioterapija susijusiuose renginiuose, žiūri apie ją laidas* (pavyzdžiui, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos puslapyje rodomus „Pokalbius apie biblioterapiją“), *diskutuoja apie ją su kolegomis, skaito savarankiškai* (pavyzdžiui, 2020 m. pasirodžiusią Janavičienės knygą „Biblioterapija: teorija ir praktika“). Atvirųjų klausimų duomenimis, nemažai bibliotekų, kurios, domėdamosi biblioterapija, ne tik dalyvauja (specialistų rengiamuose tarptautiniuose) projektuose, tarp jų ir 2020–2021 metais vykusiame masiškiausiame – bibliotekininkų kvalifikacijos kėlimo „Biblioterapijos taikymas bibliotekose“ mokymuose (44 proc.; juose, projekto rengėjų duomenimis⁹⁹, biblioterapijos kompetencijų ugdymo pažymėjimus gavo 66 projekto dalyviai, iš kurių 28 ne tik pagausino žinias, bet ir įgijo praktinės biblioterapinio renginio organizavimo patirties), bet ir pačios rengia su ja susijusius projektus ar yra jų partnerės (pavyzdžiui, ilgalaikių pasekmių turintį „Emocijų biblioteka“), kviečiasi lektorius, organizuoja ne tik vietinius, bet ir nacionalinius renginius (pavyzdžiui, 2013 m. pradėtą rengti kasmetine tapusią konferenciją „Biblioterapija. Knyga gali prakalbinti ir gydyti“), kuria biblioterapines laidas, dalyvauja 2017 m. įkurtoje Biblioterapijos asociacijos,

98 Plg. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library*, p. 57.

99 Žr. JANAVIČIENĖ, Daiva. Knygų skaitymas gydo, p. 314.

kuriai vadovauja poezijos terapeutė-biblioterapeutė, Klaipėdos universiteto profesorė, 2011 m. apgynusi disertaciją apie ugdomosios poezijos terapiją reabilitacijoje, veikloje ir kt.

2.4. APIBENDRINIMAS. Apibendrinant šiame straipsnyje pristatomo naujausio tyrimo ir antrinių šaltinių, tarp jų ir įvairiapusio – ne tik mokslinio – rašytinio bei sakytinio profesinio diskurso duomenis¹⁰⁰, konstatuotina, kad XXI a. ir formaliuoju lygmeniu pradėta plėtoti bibliotekinė biblioterapija jau yra įsitvirtinusi kaip Lietuvos viešųjų bibliotekų teikiama paslauga, plačiai atspindima Lietuvos ir pasauliniame profesiniame biblioterapijos diskurse. Bibliotekininkų nuostatos jos atžvilgiu pastaraisiais metais yra itin pozityvios, didelė motyvacija plėsti daugumoje bibliotekų teikiamų biblioterapijos paslaugų spektrą ar apimtis. Nors bibliotekininkai savarankiškai ir instituciškai, dažniausiai per (trumpalaikio finansavimo) projektus ar pavienius mokymus, gilina šios srities žinias, vis dėlto tebeminimas jų trūkumas, o ypač – praktinių įgūdžių, būtinų formaliosioms aktyviosios biblioterapijos veikloms organizuoti, stoka, lemianti nepasitikėjimą savo jėgomis, skatinanti apsiriboti renginio organizatoriaus su kviestiniu lektoriumi vaidmeniu. Kaip vienas iš būdų spręsti šią problemą minimi ilgalaikiai struktūruoti biblioterapijos mokymai, prieinami norintiesiems tobulintis šioje srityje ir plėsti skaitytojams reikalingas bibliotekinės biblioterapijos paslaugas (biblioterapijos kompetencijų kol kas neugdo nė vienas Lietuvos universitetas ar kolegija, todėl su metodu galima susipažinti tik tiesiogiai dalyvaujant kitų vedamuose užsiėmimuose arba įgyti teorinių žinių kviestinių lektorių paskaitose). Kaip, apžvelgdami ateities perspektyvas, apibendrina minėtojo projekto „Biblioterapijos taikymas bibliotekose“ rengėjai, tikimasi, jog „daugiau žinių ir pasitikėjimo įgavę bibliotekininkai šią paslaugą teiks dažniau. Taigi vis daugiau žmonių atras tikrąjį skaitymo džiaugsmą, o per tai gaus ir“ psichologinės naudos¹⁰¹.

100 Be 2.3 poskyryje išsamiau referuotų šaltinių, dar remtasi glausta Janavičienės pateikta Lietuvos biblioterapijos situacijos apžvalga (JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*, p. 22–26), Lietuvos biblioterapijos asociacijos svetainėje (<https://biblioterapijosociacija.wordpress.com/>) bei susijusiose socialinių tinklų paskyrose ir profesinėje bei populiariojoje žiniasklaidoje, mokslinėse ir profesinėse konferencijose pateikta informacija, taip pat asmeninių diskusijų su kolegomis biblioterapijos tyrėjais ir praktikais, bibliotekose vestų biblioterapinių renginių medžiaga (viena šio straipsnio autorių Jurgita Girčienė yra ne tik šios srities tyrėja, bet ir biblioterapijos praktikė, minėtosios asociacijos narė).

101 Žr. JANAVIČIENĖ, Daiva. Knygų skaitymas gydo, p. 314.

1. Biblioterapija, iš pradžių sieta su medicininio lauku, tik vėliau išplitusi į socialinę sritį, ir XXI a. išlieka tarpdalykinis ir todėl labai skirtingai suvokiamas objektas. Siekiant išgryninti bibliotekinės, t. y. pačių bibliotekininkų jėgomis galimos teikti, biblioterapijos paradigmą:

- 1.1. Pirmiausia atsiremta į skaitymą kaip visas biblioterapijos atmainas vienijantį fenomeną. Skaitymas, kaip biblioterapijos, siekiančios tinkamu metu suvesti skaitytoją su tinkama knyga, pagrindas, rodo glaudžias biblioterapijos sąsajas su biblioteka, kurios viena tradicinių funkcijų kaip tik ir yra skaitymo skatinimas. Išskleista skaitantįjį įtraukiančio giluminio – biblioterapijai esminio, o bibliotekų siekiamo – skaitymo kaip savos prasmės konstravimosi samprata leido išvelgti dar stipresnes biblioterapijos ir bibliotekų sąsajas, atkreipiant dėmesį ir į tyrimuose minimą su biblioterapinėmis paslaugomis siejamą bibliotekininkų baimę pakenkti. Siekiant ją sumažinti, pabrėžtina, kad įtraukia tik pačiam skaitytojui aktuali knyga ir kad jis ne tiesiogiai perima teksto autoriaus ar biblioterapijos paslaugą teikiančiojo arba grupinėje sąveikoje dalyvaujančio kito skaitytojo siūlomas prasmes, o teksto pagrindu per projekcinius mechanizmus kuriasi individualias.

- 1.2. Susiaurinus biblioterapijos lauką iki įvairių šalių tyrėjų minimos bibliotekininkų jėgomis galimos teikti edukacinės biblioterapijos, kai knygos pasitelkiamos siekiant padėti bet kuriam to norinčiam skaitytojui suprasti save bei pasaulio įvairovę ir rasti savo vietą jame, nustatytos tipiškiausios viešųjų bibliotekų darbuotojų teikiamos nevienodo formalumo biblioterapinės paslaugos.

Pasyviajai biblioterapijos formai priskirtini pačių bibliotekininkų parengti (elektroniniai) rekomenduojamų knygų sąrašai bei (virtualios) rekomenduotinių knygų parodos ir, kaip pati neformaliausia apraiška, individualios knygų rekomendacijos. Su aktyviaja, žmonių sąveika per skaitymą paremta, biblioterapija sietini neformaliausiam lygmeniui atstovaujantys bibliotekininko ir skaitytojo pokalbiai apie knygų poveikį ir formalesniam – bibliotekininkų vedami knygų klubai. Pastarieji, susiję su daugiausia įgūdžių reikalaujančia grupine biblioterapija, kelia ypač daug diskusijų. Tačiau, remiantis skaitymo kaip savitos prasmės kūrimosi pagrindo samprata ir ją siejant su bendraisiais komunikaciniais gebėjimais, darytina prielaida, kad bibliotekininkas per empatišką klausymąsi ir autentišką nuomonę gerbiančias diskusijas gali padėti stiprinti teigiamą skaitymo poveikį ir taip pat sudaryti sąlygas skaitytojų socializacijai, kartu plėtodamas naujesnes su ja susijusias bibliotekos funkcijas.

Siekiant įtvirtinti edukacinės biblioterapijos bibliotekinę paradigmą kaip vieną iš galimų, labiau akcentuojant *biblion*, o ne *therapeia*, palaikytina įžvalga, kad edukacinė biblioterapija yra veikiau menas nei mokslas, taip atveriant kelią biblioterapijos procesui būtinam autentiškumui bei spontaniškumui.

2. Naudojant teorinio tyrimo rezultatais paremtą klausimyną atliktas kiekybinis empirinis Lietuvos viešųjų bibliotekų visumos tyrimas atskleidė, kad joms būdingos tos pačios edukacinei bibliotekinei paradigmai priskirtinos paslaugos.

2.1. Nustatyta, kad XXI a. antrojo dešimtmečio pradžioje daugumoje bibliotekų pačių jos darbuotojų jėgomis buvo teikiama bent viena iš pasaulyje identifikuotų bibliotekinei paradigmai priskirtinų biblioterapijos paslaugų. Iš jų kiek daugiau nei dvigubai – ir kokybiniu, ir kiekybiniu aspektu – paslaugų, atstovaujančių šioms įstaigoms tradiciškai būdingesnei tik intraasmeninį komunikacijos lygmenį apimančiai pasyviajai skaitytinų knygų rekomendacijomis paremtai biblioterapijai (vyrauja individualios, ne tokie populiarūs sąrašai ar parodos), nei sietinų su aktyviaja jos atmaina, paremta skaitytos knygos inspiruota individualia skaitytojo sąveika su bibliotekininku arba grupine – su jo vedamo knygų klubo nariais, apimančia ir tarpasmeninį komunikacijos lygmenį. Ir aktyviosios atveju vyrauja individuali jos forma, o kaip biblioterapinę paslaugą pačių bibliotekininkų vedamus knygų klubus turi mažiau nei pusė bibliotekų.

2.2–2.3. Tačiau, kaip parodė šio, 2022 m., ir 2011 m. to paties objekto taip pat kiekybinio tyrimo rezultatų lyginamosios analizės rezultatai, skaitytojų sąveiką skatinanti aktyvioji biblioterapija, plečiantis bibliotekų funkcijoms socializacijos kryptimi, taip pat populiarėja. Tai iš esmės atitinka pasaulines tendencijas.

Apibendrinant straipsnyje pristatyto naujausio tyrimo ir įvairių antrinių šaltinių duomenis konstatuotina, kad XXI a. pradžioje formalioju lygmeniu pradėta plėtoti bibliotekinė biblioterapija po pirmojo ir antrojo dešimtmečių sandūroje užfiksuoto plėtros proveržio jau yra įsitvirtinusi kaip Lietuvos viešųjų bibliotekų teikiama paslauga.

Bibliotekininkų nuostatos jos atžvilgiu pozityvios, didėja motyvacija plėsti biblioterapijos paslaugų spektrą ar apimtis. Nors bibliotekininkai savarankiškai ir instituciškai, dažniausiai per projektus ar pavienius mokymus, gilina šios srities žinias, vis dėlto tebeminimas jų trūkumas, o ypač – praktinių įgūdžių, būtinų formalesnėms aktyviosios biblioterapijos veikloms organizuoti, stoka, lemianti ir tarptautiniu lygmeniu stebimą nepasitikėjimą

mą savo jėgomis, kai kuriuos skatinanti apsiriboti renginio organizatoriaus su kviestiniu lektoriumi vaidmeniu.

Kaip vienas iš būdų spręsti biblioterapinių paslaugų plėtros problemas minimi ilgalaikiai instutualizuoti – šiuo metu nesami – biblioterapijos mokymai, prieinami norintiesiems tobulintis šioje srityje ir plėsti skaitytojams reikalingas bibliotekinės biblioterapijos paslaugas, padedančias įgyvendinti tradicines bibliotekų kaip knygų saugyklų bei skaitymo skatinimo ir naujesnes pasauliniu mastu aktualėjančias bendruomenės telkimo bei skaitytojų edukacijos funkcijas.

Literatūra

1. ABIDIN, Nur Syazwanie Zanal; SHAIFUDDIN, Norshila; SAMAN, Wan Satirah Wan Mohd. Systematic Literature Review of the Bibliotherapy Practices in Public Libraries in Supporting Communities' Mental Health and Wellbeing. *Public Library Quarterly*, 2023, vol. 42 (2), p. 124–140. DOI.org/10.1080/01616846.2021.2009291.
2. ADAMS, Susan J.; PITRE, Nancy L. Who Uses Bibliotherapy and Why? A Survey from an Underserved Area. *Canadian Journal of Psychiatry*, 2000, vol. 45, p. 645–649. DOI:10.1177/070674370004500707.
3. ANDERSSON, Jon. *Skaitymas kaip tikslas: apie skaitymo skatinimo metodus ir tyrimus*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2021, 136 p. ISBN 978-609-405-208-8.
4. BASARI, Sengul; UZUNBOYLU, Huseyin. A Content Analysis on Bibliotherapy Studies. *IIOAB Journal*, 2018, vol. 9, p. 50–55.
5. *Bendroji 2022 metų bibliotekų ataskaita*, 2022 [žiūrėta 2023 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <[https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2022_BIBLIOTEK%C5%B2%20STATISTIKA\(1\).pdf](https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/2022_BIBLIOTEK%C5%B2%20STATISTIKA(1).pdf)>.
6. BIVEINIS, Petras. *Bibliotekinių mokslinių tyrimų raida Lietuvoje 1990–2014 metais*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Informacijos mokslų departamentas, 2017, 368 p. ISBN 978-609-405-150-0.
7. BREWSTER, Elizabeth. *An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy*. Doctoral Thesis. University of Sheffield, 2011, 308 p.
8. BREWSTER, Elizabeth. Books on Prescription: Bibliotherapy in the United Kingdom. *Journal of Hospital Librarianship*, 2009, vol. 9 (4), p. 399–407. DOI:10.1080/15323260903253456.
9. BREWSTER, Liz. Bibliotherapy: a Critical History. In MCNICOL, S.; BREWSTER, L. (eds.). *Bibliotherapy*. London: Facet Publishing, 2018, p. 3–22. ISBN 9781783303410.
10. BREWSTER, Liz; MCNICOL, Sarah. Bibliotherapy in the UK: Historical Development and Future Directions. *Informatio*, 2021, vol. 26 (2), p. 7–29. DOI:10.35643/Info.26.2.1.
11. BREWSTER, Liz; SEN, Barbara; COX, Andrew. Mind the Gap: Do Librarians Understand Service User Perspectives on Bibliotherapy? *Library Trends*, 2013, vol. 61 (3), p. 569–586. DOI:10.1353/lib.2013.0001.
12. COHEN, Louis; MANION, Lawrence; MORRISON, Keith. *Research Methods in Education*. London: Routledge, 2000, 464 p. ISBN 9780203224342.

13. CRONJE, Kenneth B. Bibliotherapy in Seventh-day Adventist Education: Using the Information Media for Character Development. *Institute for Christian Teaching, Education Department of Seventh-day Adventist*, 1994, vol. 12, p. 49–66.
14. CZERNIANIN, Wiktor; CZERNIANIN, Halina; CHATZIPENTIDIS, Kiriakos. Bibliotherapy: a Review and Perspective from Poland. *Journal of Poetry Therapy*, 2019, vol. 32 (2), p. 78–94. DOI:org/10.1080/08893675.2019.1583413.
15. DAVLATOV, Soyibnazar; NOSIROV, Uktam. The Leading Role of the Librarian in the Library – Information Services Process. *Middle European Scientific Bulletin*, 2020, vol. 5, p. 33–37. DOI:10.47494/mesb.2020.5.91.
16. DJIKIC, Maja; OATLEY, Keith. The Art in Fiction: From Indirect Communication to Changes of the Self. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 2014, vol. 8 (4), p. 498–505. DOI:10.1037/a0037999.
17. DUBAUSKAS, Stanislavas; JUKNA, Feliksas. *Knygotyra. Enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1997, 413 p. ISBN 9986023521.
18. EAGLETON, Terry. *Įvadas į literatūros teoriją*. Vilnius: Baltos lankos, 2000, 272 p. ISBN 9955000392.
19. FANNER, Deborah; URQUHART, Christine. Bibliotherapy for Mental Health Service Users. Part 1: A systematic review. *Health Information and Libraries Journal*, 2008, vol. 25 (4), p. 237–252. DOI:10.1111/j.1471-1842.2008.00821.x.
20. FINCHER, Jacqueline P. Bibliotherapy: Rx-Literature. *Southern Medical Journal*, 1980, vol. 73 (2), p. 223–225.
21. GAIŽAUSKAITĖ, Inga; MIKĖNĖ, Svajonė. *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, 284 p. ISBN 978-9955-19-641-9. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16910/9789955196426.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
22. GARRETT DAVIS, Christine A. ‘Why Bibliotherapy?’ A Content Analysis of its Uses, Impediments and Potential Applications for School Libraries. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 2017, p. 75–93.
23. GIBIŠIENĖ, Danguolė. Biblioterapija Lietuvos bibliotekose: galimybių versijos. *Šiandien aktu*, 2008, nr. 2 (39), p. 144–167.
24. *Gydyti gyvenimu: Aleksandro Alekseičiko intensyvus terapinis gyvenimas* (sudarytojas Rimantas Kočiūnas). Vilnius: Humanistinės ir egzistencinės psichologijos institutas, 2008, 358 p. ISBN 978-9955-873-00-6.
25. GIRČIENĖ, Jurgita; ŽUKAUSKIENĖ, Daiva. Biblioterapijos taikymas geštalto terapijoje: grožinės knygos kaip asmenybės transformacijos stimulatorės. *Knygotyra*, 2022, t. 79, p. 161–189. DOI:10.15388/Knygotyra.2022.79.124.
26. GREBLIAUSKIENĖ, Beata; VEČKIENĖ, Nijolė. *Komunikacinė kompetencija*. Vilnius: Žara, 2004, 200 p. ISBN: 9986-34-128-0.
27. GREEN, Michelle. Inclusive Library Service to Individuals with Mental Illnesses and Disorders. *The International Journal of Information, Diversity, & Inclusion (IJIDI)*, 2020, vol. 4 (1), p. 119–126. DOI:10.33137/ijidi.v4i1.32500.
28. HYNES, Arleen McCarty; HYNES-BERRY, Mary. *Bibliotherapy – the Interactive Process: a handbook*. Colo, 1986, 274 p. ISBN 0891589503.
29. YUSUF, Roselina; TAHAREM, Mohd Shukry. Bibliotherapy: A Tool for Primary Prevention Program with Children dan Adolescents. *Journal Antidadah Malaysia*, 2008, p. 75–90.

30. JACK, Sarah J.; RONAN, Kevin R. Bibliotherapy: Practice and Research. *School Psychology International*, 2008, vol. 29 (2), p. 161–182. DOI.org/10.1177/0143034308090058.
31. JACOBS, Arthur M.; WILLEMS, Roel M. The Fictive Brain: Neurocognitive Correlates of Engagement in Literature. *Review of General Psychology*, 2018, vol. 22 (2), p. 147–160. DOI:10.1037/gpr0000106.
32. JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapija: literatūros atrankos kriterijai. *Šiandien aktualu. Straipsnių rinkinys bibliotekininkams*, 2018, nr. 2 (59). Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Informacijos mokslų departamentas, p. 60–75.
33. JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapija: teorija ir praktika*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020, 132 p. ISBN 9786094051999.
34. JANAVIČIENĖ, Daiva. *Biblioterapijos metodika*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020, 93 p. ISBN 978-609-405-202-6.
35. JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos paslaugų poreikis Lietuvos viešosiose bibliotekose. *Knygotyra*, 2011, t. 57, p. 207–225. DOI.org/10.15388/kn.v57i0.1482.
36. JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos proceso ir rūšių analizė. *Informacija ir biblioteka*, 2012, nr. 1, p. 8–14.
37. JANAVIČIENĖ, Daiva. Biblioterapijos, skaitymo ir gyvenimo kokybės sąajos: tarpdisciplininis požiūris. *Knygotyra*, 2005, t. 44, p. 230–238.
38. JANAVIČIENĖ, Daiva. Bibliotherapy in Lithuanian Public Libraries: Service Identification and Analysis. *Torunskie studia bibliologiczne*, 2012, vol. 2(9), p. 157–173. DOI:10.12775/TSB.2012.025.
39. JANAVIČIENĖ, Daiva. Knygų skaitymas gydo: apie projekto „Biblioterapijos taikymas bibliotekose“ įgyvendinimo veiklas Lietuvos viešosiose bibliotekose. *Aktualu rytoj*, 2021, nr. 1 (19), p. 311–314. DOI.org/10.51740/RT.1.19.8.
40. JANAVIČIENĖ, Daiva; KOŠIENĖ, Janina. Biblioterapijos metodų taikymo identifikavimas bibliotekose. *Šiandien aktualu*, 2010, nr. 1 (42), p. 48–59.
41. JAUSS, Hans Robert. Literatūros istorija kaip literatūros mokslo provokacija (vert. L. Citavičiūtė). *Senoji Lietuvos literatūra*, 2004, t. 17, p. 191–242.
42. JURGUTIENĖ, Aušra. Receptija – komparatyvistikos metodologinė inovacija. *Acta Litteraria Comparative*, 2006, vol. 1, p. 64–72.
43. ISER, Wolfgang. Teksto suvokimas: III. Skaitymo fenomenologija (vert. L. Citavičiūtė, L. Katkus). *XX a. literatūros teorijos, 1 dalis*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 21–58. ISBN 9786094250255.
44. KANAPIENIENĖ, Almutė. Viešojoje bibliotekoje lankėsi garsus biblioterapeutas. *Širvintų kraštas*, 2017, spalio 24. [žiūrėta 2023 m. birželio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sirvinta.net/kultura-svietimas-laisvalaikis/viesojoje-bibliotekoje-lankesi-garsus-biblioterapeutas>>.
45. KIDD, David C.; CASTANO, Emanuele. Reading Literary Fiction Improves Theory of Mind. *Science*, 2013, vol. 342 (6156), p. 377. DOI:10.1126/science.1239918.
46. KHOEINI, Soheila; NORUZI, Alireza; FAHIMNIA, Fatemeh. The Implementation of Bibliotherapy from the Viewpoint of LIS and Psychology Professionals with an Emphasis on the Role of Librarians. *Journal of Studies in Library and Information Science*, 2019, vol. 11(1), p. 89–104. DOI:10.22055/slis.2017.16007.1163.
47. KRASNOVAS, Aleksandras. Receptijos teorija ir skaitymo praktika. *Respectus Philologicus*, 2009, t. 16 (21), p. 96–103.
48. LEKAVIČIENĖ, Rosita; ANTINIENĖ, Dalia; ALMONAITIENĖ, Junona Silvija; VASI-

- LIAUSKAITĖ, Zita. *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma littera, 2022, 488 p. ISBN 9786090150511.
49. MANŽUCH, Zinaida. Biblioterapija. Iš *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas*. Vilnius: VU, 2010, p. 537–546. ISBN 978-9955-33-496-5.
50. MANŽUCH, Zinaida. Biblioterapija – naujas bibliotekų pasiūlymas. *Tarp knygų*, 2001, nr. 10, p. 7–11.
51. MARČINSKAITĖ, Dovilė. Skaitybos psichologija. Iš *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas*. Vilnius: VU, 2010, p. 527–537. ISBN 978-9955-33-496-5.
52. MCCAFFREY, Keri. Bibliotherapy: How Public Libraries Can Support Their Communities' Mental Health. *Dalhousie Journal of Interdisciplinary Management*, 2016, vol. 12 (1), p. 2–15. DOI:10.5931/djim.v12i1.6452.
53. MCNICOL, Sarah. Theories of Bibliotherapy. In MCNICOL, S.; BREWSTER, L. (eds.). *Bibliotherapy*. London: Facet Publishing, 2018, p. 23–40. ISBN 9781783303410.
54. MCNICOL, Sarah; BREWSTER, Liz. History and Theory of Bibliotherapy. In MCNICOL, S.; BREWSTER, L. (eds.). *Bibliotherapy*. London: Facet Publishing, 2018, p. 3–40. ISBN 9781783303410.
55. MYRACLE, Lauren. Molding the Minds of the Young: The History of Bibliotherapy as Applied to Children and Adolescents. *The Alan Review*, 1995, vol. 22 (2), p. 36–40.
56. MUMPER, Micah; GERRIG, Richard. Leisure Reading and Social Cognition: A meta-analysis. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 2017, vol. 11 (1), p. 109–120. DOI:10.1037/aca0000089.
57. NEVILLE, Patricia. Prose not Prozac? The Role of Book Prescription Schemes and Healthy Reading Schemes in the Treatment of Mental Illness in Ireland. *Health Sociology Review*, 2013, vol. 22 (1), p. 19–36. DOI:10.5172/hesr.2013.22.1.19.
58. NOORDIN, Siti Arpah; HUSAINI, Haslinda; SHUHIDAN, Shamila Mohamad. Bibliotherapy in Public Libraries: A Conceptual Framework. *International Journal of Learning and Teaching*, 2017, vol. 3 (3), p. 232–236. DOI:10.18178/IJLT.3.3.232-236.
59. ÖNER, Uğur. Bibliotherapy. *Journal of Arts and Sciences*, 2007, vol. 7, p. 133–150.
60. PALIUKAITĖ, Rita. Skaitymo esmė, funkcijos ir motyvacija. Skaitymo procesas. *Biblioteka ir skaitytojas: teminis straipsnių rinkinys*. 2001, p. 29–37. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. ISBN 9986-530-80-6.
61. PETERSSON, Cecilia. Psychological Well-being, Improved Self-confidence, and Social Capacity: Bibliotherapy from a User Perspective. *Journal of Poetry Therapy*, 2018, vol. 31 (2), p. 124–134. DOI:org/10.1080/08893675.2018.1448955.
62. PROBST, Robert. Reader Response Theory and the Problem of Meaning. *Book Research Quarterly*, 1992, vol. 8 (1), p. 64–73. DO:org/10.1007/bf02680522.
63. RUPŠIENĖ, Liudmila. *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija* (elektroninė versija). Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, 315 p. ISBN 978-9955-18-248-1. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija>.
64. SINGER, Lauren; ALEXANDER, Patricia. Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal. *Review of Educational Research*, 2017, vol. 87 (6), p. 1007–1041. DOI:10.3102/0034654317722.
65. SINKEVIČIENĖ, Zita. Biblioterapija – gydymas knyga. *Šiandien aktu*, 2003, nr. 2 (29), p. 132–139.

66. SKUODYTĖ, Elvyda. Savivaldybių viešosios bibliotekos: įvaizdis, funkcijos, organizaciniai sprendimai. *Šiandien aktualu*, 2018, nr. 2 (59), p. 11–36.
67. SPEER, Nicole K.; REYNOLDS, Jeremy R.; ZACKS, Jeffrey M. ir kt. Reading Stories Activates Neural Representations of Visual and Motor Experiences. *Psychological Science*, 2009, vol. 20 (8), p. 89–99. DOI:org/10.1111/j.1467-9280.2009.02397.x.
68. SUČYLAITĖ, Jūratė. *Ugdomoji poetikos terapija kaip priemonė suaugusiųjų, sergančių šizofrenija ar depresija, įgalinimui*. Daktaro disertacija, Vilnius: VPU, 2011, 305 p.
69. ŠIAULIENĖ, Aldona. Parodos bibliotekoje – atgyvena ar būtinybė? *Šiandien aktualu*, 2015, nr. 2, p. 9–17.
70. ŠILERIS, Arūnas. *Socialinio skaitymo skaitmeninėje aplinkoje motyvacijos ir elgsenos ypatumai*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2023, 174 p. DOI:org/10.15388/vu.thesis.456.
71. TURNER, June. Bibliotherapy for Health and Wellbeing: an Effective Investment. *Australian Public Libraries and Information Services*, 2008, vol. 21 (2), p. 56–61.
72. USHERWOOD, Bob; TOYNE, Jackie. The Value and Impact of Reading Imaginative Literature. *Journal of Librarianship and Information Science*, 2002, vol. 34 (1), p. 33–41. DOI:org/10.1177/096100060203400104.
73. WENGER, Kathleen. Bibliotherapy: A Librarian's Concern. *The Australian Library Journal*, 1980, vol. 29 (3), p. 134–137.
74. WIDEMAN, Maria. *Bibliotherapy in the public library: Analysis of the concept and recommendations for practice*, 2019, 74 p. Master thesis. University of Strathclyde. DOI:org/10.1080/00049670.1980.10755417.